

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

Bakalářská práce

2019

Natálie Petrová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

**Mediální reprezentace české národní identity v
historickém pořadu DějePIC!**

Bakalářská práce

Autor práce: Natálie Petrová

Studijní program: Sociologie a sociální antropologie

Vedoucí práce: PhDr. Dino Numerato, PhD.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2019

Natálie Petrová

Bibliografický záznam

PETROVÁ, Natálie. *Mediální reprezentace české národní identity v dětském pořadu DějePIC!*. Praha, 2019. 74 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Sociálních studií. Katedra Sociologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Dino Numerato, PhD.

Rozsah práce: 109 496

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá reprezentací české národní identity v pořadu DějePIC! (2017), rodinném televizním cyklu o české historii. Práce je založena na předpokladu, že se média podílejí na definování tohoto pojmu. Výstupem bakalářské práce je analýza interpretací české národní identity ve vybraném pořadu. Konkrétně je analýza zaměřena na prezentaci symbolů, událostí, osobností a charakteristik české národní identity. Cílem této práce je odpovědět na otázku, jakým způsobem a v jakých souvislostech je prezentována česká národní identita v pořadu DějePIC!. První část práce je teoretická a jsou v ní představeny klíčové pojmy, jakými je národní identita a s ní související kolektivní paměť, dále také mediální konstrukce reality a formování národní identity v médiích. Druhou část práce, empirickou, tvoří analýza. Vzhledem k povaze analýzy vycházím z tradice kvalitativní metodologie. Po první fázi identifikace základních témat, jež v pořadu přispívají k utváření obrazu národní identity, a kategorizaci, je provedena jejich hlubší analýza. Výzkumný vzorek tvoří všech 32 epizod pořadu DějePIC! (září 2017 až prosinec 2018), jež mapují českou historii od pověsti o příchodu Praotce Čecha až po vznik samostatného Československa.

Abstract

The bachelor thesis deals with the representation of Czech national identity in the show called DějePIC! (2017). It's a family TV cycle about Czech history. The thesis is based on the assumption, that the media participate on defining the concept. The outcome of this thesis is the analysis of the interpretations of Czech national identity in the chosen show. The analysis focuses mainly at the presentation of symbols, events, personalities and the characteristics of Czech national identity. The aim of this thesis is to answer the question how and in what relations is the Czech national identity presented in the show DějePIC!. In the first part I presented the key theoretical concepts, which are the national identity and the connected collective memory, then medial construction of reality and the forming of national identity in media. The second part of the thesis is empirical, and it consists of the analysis. Due to the nature of the analysis I'm using the qualitative methodology. After the first phase of identifying the base themes, which participate on creating the image of national identity

in the show, and after the categorization, I carried out the deeper analysis. The research sample consists of all the 32 episodes of the DějePIC! Show (from September 2017 until December 2018) which are mapping the Czech history from the legend about the arrival of Praotec Čech to the foundation of Czechoslovakia.

Klíčová slova

národní identita, mediální reprezentace, média, národ, dějiny

Keywords

national identity, media representation, media, nation, history

Title/název práce

Media representation of the Czech national identity in the historical TV show DějePIC!

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především svému vedoucímu práce PhDr. Dino Numeratovi, PhD., který mi věnoval svůj čas a energie v rámci konzultací. Bez jeho cenných rad, obětavosti a morální podpory by tato práce nevznikla, za což mu patří mé velké poděkování.

Obsah

ÚVOD.....	2
1. TEORETICKÁ ČÁST: KONSTRUKCE NÁRODNÍ IDENTITY	5
1.1. NÁRODNÍ IDENTITA	5
1.1.1. Česká národní identita.....	11
1.2. MEDIÁLNÍ KONSTRUKCE REALITY.....	16
1.2.1. Formování národní identity v médiích	19
2. METODOLOGIE	22
2.1. DESIGN VÝZKUMU	22
2.2. VÝBĚR VZORKU	23
2.3. POSTUP ANALÝZY.....	25
2.4. KÓDOVÁNÍ.....	25
3. ANALYTICKÁ ČÁST	26
3.1. VYMEZENÍ SE VŮČI JINÝM NÁRODŮM	26
3.1.1. Vztah k Němcům.....	26
3.1.1.1. Analýza reprezentovaného vztahu k Německu a Němcům	27
3.1.2. Vztah ke Slovákům.....	31
3.1.2.1. Analýza reprezentovaného vztahu ke Slovenskému národu	31
3.2. OSLAVA NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH OSOBNOSTÍ ČESKÉ HISTORIE	37
3.2.1. Kult svatého Václava	37
3.2.1.1. Analýza obrazu svatého Václava	39
3.2.2. Mistr Jan Hus	41
3.2.2.1. Analýza obrazu mistra Jana Husa	43
3.2.3. Císař Karel IV.....	44
3.2.3.1. Analýza obrazu císaře Karla IV.....	45
3.3. VLASTNOSTI PŘÍKLÁDANÉ ČECHŮM NAPŘÍČ POŘADEM A JEJICH ANALÝZA.....	47
4. DISKUZE A SHRNUÍ ZÁVĚRŮ	51
ZÁVĚR	54
SUMMARY	55
POUŽITÁ LITERATURA.....	57
DALŠÍ ZDROJE	59
SEZNAM PŘÍLOH	66

Úvod

V této práci se zabývám utvářením a formováním české národní identity a její reprezentací v rodinném televizním pořadu o historii DějePIC!. Projevy pojmu národní identity budu zkoumat skrz mediální prezentaci, jelikož média jsou významným konstruktérem naší společenské reality. Tím, že nám zprostředkovávají většinu informací a poskytují svou interpretaci událostí se podílejí na utváření národní identity. (Eriksen, 2007: 263-264) Cílem práce bude zkoumat tyto interpretace a sledovat, jakým způsobem se média (konkrétně historický pořad DějePIC!) podílí na utváření národní identity. Konkrétně to, skrz jaké symboly, postavy, události či vlastnosti pořad utváří podobu české národní identity.

Po vyjasnění pojmu národní identity a představení obrazu české národní identity se v teoretické části budu krátce věnovat médiím, konkrétně mediální konstrukci reality ve významu důležitém pro mnou zkoumané téma. Především chci ukázat, v jakém smyslu média formují národní identitu a proč jsou významným faktorem nejen v tomto procesu, ale v následné prezentaci a šíření sdíleného obrazu o identitě. Mediální obsah publiku předkládá převažující hodnoty, ideje, ideály, představy o tom, co je dobré a co špatné. Jsou významným konstruktérem naší společenské reality, poskytují hlavní modely a rysy normality pro společenský život, jsou zdrojem standardů a norem. Média také skrz prezentované obrazy, informace a ideje vytváří pro mnoho lidí hlavní zdroj uvědomování si sdílení uplynulého času, tedy národní historie. Jsou určitou formou skladem vzpomínek „(...) a mapou, z níž vyčteme, kde se právě nacházíme a kdo zrovna jsme (identitu); navíc nám poskytují podklady pro orientaci v budoucnosti“. (McQuail, 2009: 93) Mediální interpretace historie je složená z národních vzpomínek na minulost, které utváří kolektivní paměť národa, a jsou nezbytnou součástí národní identity. Tím, že média mají moc ovlivňovat kolektivní paměť a vybírat, na co se má vzpomínat, jsou i jedním z nejvýznamnějších konstruktérů národní identity. (Šubrt; Pfeiferová, 2010: 10) Tu totiž udržujeme vzpomínáním na minulost skupiny, do které patříme a tím cítíme sounáležitost s ostatními členy.

Národní identitu popsalo mnoho sociologů, pro svou práci využiji především definice Thomase Eriksena (2007, 2012), Benedicta Andersona (2008) či Arnošta Gellnera (1993). Konkrétně českou národní identitou se také zabývalo spousta autorů, stěžejní pro mne bude antropologická studie *Malý český člověk a skvělý český národ* od Ladislava Holého (2001).

Cílem práce bude zodpovězení těchto výzkumných otázek:

1. Jakým způsobem a v jakých souvislostech je prezentován obraz české národní identity v pořadu DějePIC!?
2. Jaká jsou konkrétní témata přispívající k utváření národní identity ve vybraném pořadu?
3. Jaké jsou symboly, vlastnosti a rysy prezentovaných osob a událostí zobrazovaných v pořadu DějePIC!?

Podobu české národní identity budu hledat v rodinném historickém pořadu DějePIC!. Tento televizní cyklus formou talk show a jiných rubrik provází zábavnou podobou diváka (převážně dětské publikum) českou historií. Rodinný pořad v produkci televizní stanice ČT :D je určen primárně dětem školního věku a jeho cílem je vštěpovat svému publiku nenásilnou formou vědomosti z českých dějin. Pro svou práci jsem si ho vybrala především proto, že na jeho mediálním obsahu a provedení mohu sledovat, jak prezentuje národní identitu. Každý z 32 dílů popisuje postupně části české historie do začátku 20. století. Pořad je aktuální (rok 2017 až 2019) a vzhledem k tomu, že jsem s jeho obsahem do určité míry obeznámena, věřím, že v něm naleznu současné diskurzy zobrazení české národní identity. Zkoumáním vybraného vzorku bych chtěla přispět k porozumění problematiky mediálního utváření národní identity.

Analýza bude vycházet z tradice kvalitativní metodologie. Abych stanovila základní kategorie pro analýzu, využiju v první fázi výzkumu otevřené kódování. To poslouží k identifikaci základních témat, jež budou odpovídat vymezenému teoretickému rámci a budou spjata s utvářením obrazu české národní identity. Následně jednotlivá témata v další fázi seskupím do kategorií, popř. podkategorií.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V první části představím vybrané klíčové pojmy a koncepty, jakými jsou národní identita a s ní související kolektivní paměť či mediální konstrukce reality. V empirické části uskutečním analýzu výzkumného vzorku a na závěr provedu diskuzi a shrnutí zjištěných závěrů.

1. Teoretická část: Konstrukce národní identity

V této části práci provedu teoretické ukotvení a představím vybrané pojmy. Nejdůležitějším pojmem pro mou práci je koncept národní identity, kterému věnuji celou první kapitolu. Pojem národní identity je velmi rozsáhlý a každý sociolog, antropolog či historik ho definuje více či méně odlišně. Nejdříve se zaměřím na pojem obecně tak, jak je popisován vybranými sociology a představím nejrozšířenější definice, které jsou relevantní pro téma mé práci. Budu především citovat autory, jejichž definice se vztahuje k problematice formování národní identity skrz média jakožto sociální instituce. Konkrétně pro obraz české národní identity pak budu vycházet především ze studie Ladislava Holého (2001) a využiji i rozpravy novináře Karla Hvíždaly s Jiřím Přibáněm (2018). Zmíněná díla se podrobně zabývají českou identitou, jejím vývojem, utvářením i tím, jak prezentována v dnešní době.

1.1. Národní identita

Přesně definovat pojem národní identity je složité, jelikož každý autor jej vymezuje pokaždé trochu jinak. Pro svou práci tedy využiji především nejpoužívanější definice od autorů jako Benedict Anderson, Thomas H. Eriksen, Arnošt Gellner, Anthony Smith apod. Dále představím pojetí národní identity některých českých autorů, které budu využívat i v jiných kapitolách své práce (např. popis české národní identity). Ve své práci se budu věnovat identitě sociální, jelikož tou se zabývá především oblast antropologie a sociologie. Identita je zkoumána a definována i v jiných oblastech, například psychologie nebo filosofie, nicméně ve zcela odlišném kontextu, který pro tuto práci není podstatný. (Eriksen, 2007: 65)

O identitě a co ji formuje mluvili už klasikové sociologie. Například Durkheim ve svém díle *Sebevražda* (2002; původní vyd. 1897), kde se zabývá integrací člověka do společnosti a vlivy, jaké na něj má identifikace s ní. Dále také například Weber, který se přímo věnuje národu a národní solidaritě, která plyne ze společně sdílené identity. (Weber, 1968: 389) Za jednoho z prvních, kdo zkoumal identitu konkrétně ve vztahu

k národu, je považován John A. Armstrong. Ten se zabýval vývojem národů a etnické a národní identity v porovnání s nacionalismem. (Hroch, 2004: 27) Podle něj jsou nejdůležitějšími prvky k formování identity národní mýty, sdílená historická paměť, vazba na určité území a specifické znaky, kterými se národ projevuje. (Šubrt a kol., 2013: 153)

Na začátek je důležité definovat, co to obecně identita je. Na té nejzákladnější rovině je identita totožnost, jednoduše to, kým jsme a co nás odlišuje od ostatních. Naše identita je popisována například jménem, datem narození, bydlištěm. Všim, co nás nějak identifikuje. Jedinec si svou identitu vytváří po celý život a zpravidla jich mívá několik. Proces utváření sociální identity je založen především na tom, že člověk jakožto tvor sociální má silnou potřebu někam patřit, být součástí skupiny. Na základě podobnosti s jinými členy společnosti utvoří skupinu postavenou na souznění a spolupráci. Tím se utváří sociální identita jedince. Těch může mít člověk také několik, jelikož může být (a reálně také je) současně v několika různých skupinách a společenstvích. Jeho identity pak existují paralelně vedle sebe a mohou se doplňovat, překrývat, či dokonce „soupeřit“. Podle etnologa Filipa Tesaře je také identita proměnlivá a mění se v čase a prostoru. (Tesař, 2007: 51-53) To je vidět například na prolínání různých etnik a kultur, kdy se vytváří nejen nová identita etnická, ale také národní. Etnická identita je založená na kulturních podobnostech a rozdílech určitého kolektivu, členové stejného etnika také sdílejí (stejně jako v případě národní identity) podobný pohled na svět a mají víru ve společné dějiny a původ. Oproti tomu národní identita má navíc ještě rysy plynoucí z podstaty národa – sdílenou politickou organizaci a historickou paměť (kolektivní vědomí). Je však obtížné přesně určit, zda se jedná o etnickou či národní identitu, jelikož neexistuje žádná měřitelná hranice a po světě je spousta výjimek. Podmínkou pro vznik národní identity podle Tesaře je, že výklad národních dějin se musí shodovat s politickou organizací. (Tesař, 2007: 59-60)

Národ a z něho pramenící národní identita jsou neoddělitelně spjaty s historií. Podle *Velkého sociologického slovníku* jsou právě společná historie a území těmi faktory, které mají na formování národu největší vliv. Kromě toho je národ určen 3 aspekty: kulturně

(například společným jazykem a dějinami), politickou organizací a psychologicky, tedy národním uvědoměním. (Linhart a spol., 1996: 668-669) Antropolog Arnošt Gellner definoval národ jako skupinu, která se pohybuje v jakémsi „spektu“ mezi dvěma krajními body, a to vůlí a kulturou. (Gellner, 1993: 64) Na jedné straně je „voluntaristické“ vytvoření společenství na základě vzájemného uznání, tedy pokud lidé sami a navzájem uznají, že patří k jednomu národu. Na straně druhé je to společenství lidí, kteří sdílejí stejnou kulturu (způsob chování, jazyk, představy apod.). (Gellner, 1993: 16-18) Národní dějiny a historie jsou však určující. Je v nich obsažena kultura a národní ideologie, díky které vzniká vůle k tomu, být součástí národu. I přes to (nebo právě proto), že ideologie většinou bývá založena na historii plné nepravdivých mýtů, je jedním ze stavebních kamenů národu. (Gellner, 1993: 134)

Benedict Anderson se zabývá národní identitou ve smyslu pocitu sounáležitosti s národem. S tím souvisí nejen vliv historického vývoje, ale také společný národní jazyk a technologický vývoj. Především pak rozšíření tisku a vliv kapitalismu, díky kterým se dařilo efektivněji a rychleji šířit myšlenky o sounáležitosti v národním jazyce (nejen skrz běžná periodika, ale také prostřednictvím románů apod.). (Anderson, 2008: 62) V dějinách národa českého můžeme tento jev pozorovat např. ve vymezení se vůči německé kultuře prostřednictvím psaní a vydávání česky psané literatury a tisku. Stejně jako Anderson, i Eric Hobsbawm přikládá při vzniku národa a formování národní identity významný vliv národnímu jazyku. (Hobsbawm in Hroch, 2004: 111-112)

Anderson vnímá národ jako „(...) *politické společenství vytvořené v představách*“. (2008: 23) Tedy něco, co nejprve musí být „myšleno“, aby existovalo. Příslušníci národa si totiž mohou sounáležitost s ostatními příslušníky pouze představovat, jelikož s většinou z nich se ve skutečnosti nikdy nesetkají. Proto Anderson představil svůj termín „*imagined communities*“ (pomyslná společenství), který reprezentuje právě myšlenku, že národ může existovat pouze na základě představy o vzájemné pospolitosti jeho příslušníků – a to s přijetím faktu, že se s většinou z nich neznají a nikdy nepoznají. Ve vědomí jedinců hraje roli také fakt, že národ má určité hranice, které ho odlišují od jiných národů. (Anderson, 2008: 21-23)

Anderson ve své teorii také klade velký důraz na historické okolnosti, které vznik národa a národní identity podmiňují. Důležité však je nezkoumat samotný historický vznik národa, ale také na změnu významů v průběhu času. (Anderson, 2008: 20) Podle Andersona víra v národ a sounáležitost s ním, tedy identifikování se s ostatními jedinci národa, dala vzniknout nacionalismu, jenž do jisté míry zaujal stejně významnou pozici ve společnosti jako náboženství. (Anderson, 2008: 26-28) Nejde jen o postupný vývoj, kdy se oslabovaly náboženské jistoty, ale také o vytváření národních symbolů, užívání společného jazyka, víra ve společnou minulost a budoucnost, co nacionalismus spojuje s náboženstvím.

Další významný sociolog moderní doby, Anthony Smith, popisuje národní identitu jako soubor sdílených hodnot, zákonů, představ, mýtů a vzpomínek, jenž je založen primárně na společné etnicitě. Tento soubor je tvořen sdílenou historickou pamětí národa. (Smith, 1991: 14-15) Obzvláště důležité jsou pro národní identitu podle Smithe mýty o společném původu. Problém však je, že nelze rozpoznat hranici mezi mýty a skutečností, tudíž je historická paměť tvořena obojím, což má velký vliv na podobu dané národní identity. Nelze tedy s jistotou říct, zda mají nějaké současné vlastnosti určitého národa souvislost například s množstvím vyhraných bitev. Historie je vždy zkreslená, někdy více a někdy méně, ale její mytizace je přítomná téměř vždy. I tak nám ale sdílená historická paměť pomáhá odpovědět na otázky určující národní identitu, tedy „kdo jsme“ a „odkud přicházíme“. (Smith, 1991: 21-22) Národní identita dle Smithe koexistuje i s dalšími druhy identit (sociální, osobní, náboženská, regionální apod.) a ty se vzájemně doplňují a rozvíjejí. Národní identita je důležitá především v tom, že jedinec má pocit sounáležitosti a ví, jaké je jeho místo ve světě. (Smith, 1991: 14-15)

Thomas H. Eriksen popisuje pojem identita jednoduše jako proces, kdy se identifikujeme s nějakou skupinou. Sociální identita představuje to, jaké skupiny se jedinec cítí být součástí, doslova „s kým se identifikuje“. (Eriksen, 2007: 65) Stejně jako ostatní zmiňovaní autoři, i Eriksen tvrdí, že jedinečnost naší identity plyne ve vnímání opozic.

(Eriksen, 2007: 263-264) Identifikace (získávání sociální identity) je dle Eriksena podmíněna procesem hledání kontrastů u ostatních, tedy opaků i podobností. Bez nich by nebylo možné definovat vlastní identitu. Právě rozdělení na „my“ a „oni“ je stěžejní, jelikož se díky němu ukáží kontrasty a vyjeví se ohraničení vlastní národní identity. (Eriksen, 2007: 66–68) Na tom, že se národní identita utváří také vztahem k ostatním národům, především pak sousedním, jelikož sousední národy mívají propojené geografické a politické dějiny, se shoduje většina sociologů a antropologů. Dle těch, kteří se zabývají konkrétně českou identitou, je češství formováno především vztahem k Němcům, Slovákům a Rusům.

O utváření národní identity na základě opozice vůči „těm druhým“ mluví i Ladislav Holý ve své knize *Malý český člověk velký český národ* (2001). Obecně definuje národní identitu jako sebeurčení, které se vytváří nejen sounáležitostí k národu, ale také uvědomováním si kontrastů vůči ostatním národům. „*Národní identita, stejně jako všechny ostatní identity, je vždy konstruována jako opozice vůči těm, které vnímáme jako „ty druhé“*“. (Holý, 2001: 12) Stěžejní pro utváření identity takové, jak ji vnímáme dnes, je podle Holého především vymezování se Čechů vůči Němcům a Slovákům.

Historik Miroslav Hroch považuje národní identitu v podstatě za příslušnost, oddanost a „lásku“ k národu, jehož historii si jedinec přivlastňuje a jíž se cítí být součástí. Národní identita může existovat pouze skrz určité historické, politické, sociální a kulturní podmínky – bez nich by vůbec nevznikla. (Hroch, 2004: 273-274) V utváření národu a identity klade Hroch velký důraz především na vliv, jaké má historické vědomí a s ním související kolektivní paměť. Dějiny pro příslušníky národa sloužily a slouží jako soubor historických argumentů. Způsob jejich utváření, selekce historických událostí a jejich prezentace pak vypovídají o národní identitě. (Hroch, 2004: 199) Neoddělitelnou částí v tomto národě a identito-tvorném procesu jsou podle Hrocha také národní mýty. Jejich tvorbou si historikové snažili vysvětlit a legitimizovat dějinné události a zároveň tak přispívali k posilování národní identity. Už ve středověku se kronikáři ptali na otázky po původu národů a snažili se na ně odpovídat budováním národních mýtů. Ty měly tak nejen vysvětlit významné dějinné události, ale také posílit národní identitu a vzbudit

hrdost. (Hroch, 2004: 75-76) Kromě historie a mýtů se národní identita formuje podle Hrocha i ve vztahu k jiným národům, v případě Čechů pak konkrétně k Němcům a Slovákům. (Hroch, 2004: 186-187) Hroch se rovněž zabývá problematikou splývání identit a asimilací. Například česká národní identita se proti té německé zřetelně vyhranila, a to i navzdory podstatné části společné historie a neustálou snahu Německa o pohlcení českého národa. V některých národech však dojde k asimilaci a identity splynou nebo je pohltní identita silnější. I zde mají vliv mýty a historická argumentace. Podle Hrocha totiž mýtus „(...) nabízel změnu v hierarchii identit, jejich posun ve prospěch identity národní. Jako uchovatel paměti tvořil mýtus jeden z nosných sloupů kontinuity národní existence“. (Hroch, 2004: 190)

Dle Seana Careyho (2002: 387–413) můžeme národní identitu definovat především jako pozitivní vztah jedince k jeho národu. Podle Hallerova rozdělení (2000, in Vlachová, Řeháková, 2004: 491-493) je pro současný koncept národní identity podstatných i několik dalších rovin: obraz národa a vědomí určitých charakteristik národa, vazba k národnímu státu, národní hrdost, pocit věrnosti a lásky k národu, připravenost jednat ve prospěch národa. Obzvláště na hrdosti a lásce k národu (národní identity) se shodnou více méně všichni autoři, které jsem zmínila.

Ucelenou definici poskytl také sociolog Anthony Giddense. Ten definuje koncept národní identity jako souhrn sociálních znaků, které jsou typické pro určitý národ a tyto charakteristické rysy ho pak odlišují od ostatních národů. Svou identitu často i pojmenováváme – u jedince to je jeho jméno, u národu to, jestli se označujeme jako „Češi“, „Němci“ a tak dále. (Giddens, 1997: 550)

Pro důkladnější vysvětlení pojmu národní identita je zapotřebí krátce definovat i pojem kolektivní paměť. Ta je totiž neoddělitelnou součástí národní identity. Kolektivní paměť je v podstatě „úložištěm“ všech podstatných historických událostí národa, které byly vyhodnoceny jako důležité. Dle Maurice Halbwachse (2009) je kolektivní paměť souvislým proudem myšlení, který si z minulosti uchovává jen to, co přežívá ve

skupinovém vědomí a má význam pro aktuální existenci této skupiny. Naproti tomu historie předkládá proběhlé události jako oddělené a ohraničené soubory celků nezávislé na skupinách. Kolektivní paměť je pro danou skupinu velice významná hlavně proto, že klade důraz na její jedinečnost. Konkrétně na odlišnou a unikátní minulost, která je specifická pouze pro tuto jedinečnou skupinu. (Maslowski; Šubrt, 2014: 15–17) Na rozdíl od historie, která je jednotná, je kolektivní paměť součástí každé skupiny společnosti. Kolektivní paměť je zdrojem vzpomínek, pojmů, idejí apod., a díky ní dochází k přenosu a šíření získaného vědění mezi členy skupiny. Vzhledem k tomu, že slouží ku prospěchu dané skupiny, bývá obraz minulosti často formován a poupravován, aby vyhověl požadavkům současné situace. Minulost je prezentována na základě kolektivní paměti tak, jak ji daná společnost v konkrétním čase a sociálním rámci potřebuje. Společenské změny ve společnosti přinášejí i nové interpretace historických událostí, a tudíž úpravu vědění v kolektivní paměti. (Šubrt; Pfeiferová, 2010: 10) Významným spoličinitelem v těchto úpravách jsou právě média, která výrazně formují paměť národa a tím následně i jeho identitu.

1.1.1. Česká národní identita

„Skrze uctívání svých hrdinů se autokratický, netolerantní, závistivý a často i nekulturní a nevzdělaný malý český člověk může stále považovat za příslušníka demokratického, kulturního a vzdělaného národa,“ (Holý, 2001: 148)

Tato citace z knihy *Malý český člověk a skvělý český národ* popisuje autorovo vnímání češství. Holého názor na českou národní identitu je více méně vybalancován mezi dvěma extrémny, které v knize představuje. Podle autora mezi těmito póly balancují sami Češi ve vnímání své identity – jsou mostem mezi dvěma extrémny, metaforou středu. A to také geograficky – patří český národ na západ, nebo na východ? Jsou Češi hrdinové, nebo „srabi“, když neustále přežívali pod útlakem? Miluje, nebo nenávidí český člověk svůj národ? Na všechny tyto otázky hledá Ladislav Holý odpovědi a podle něj se nacházejí v české historii.

Formování národní identity skrz historii a formování historie skrz národní identitu je ústřední téma knihy o české národní identitě *Malý český člověk a velký český národ*. Autor Ladislav Holý svou knihu postavil na výzkumu konaném v letech 1992 a 1993 v postkomunistickém Československu (Česku) a jeho studie „češství“ je zaměřená na témata objevující se nejhojněji po pádu komunistického režimu v české společnosti. Propojuje tak analýzu českého národa s tématy tržního hospodářství, formy vlastnictví, nacionalismu, české státnosti i hrdinů. Všechna tato témata spolu v jeho knize získávají souvislosti a ukazuje se, jak souvisí události českých dějin s typickými stereotypy Čechů.

České dějiny jsou podle Holého „řadou po sobě jdoucích porážek a selhání“. (Holý, 2001: 117) V tom spočívá negativní i pozitivní stránka české národní identity. Staletí pod útlakem neznamenaají jen neschopnost bránit se, ale naopak schopnost přežít. A hlavním rysem české identity je podle Holého právě schopnost přežít. V národních dějinách není příliš velké množství momentů, kdy by se český národ postavil odporu a hrdě se vydal do boje, kde by se bil do posledního muže. Český národ má spíš tendenci přežít a budovat svůj odpor potají, neviditelně a v poklidu. A na základě toho se také projevuje česká národní identita: Holý vidí jako zásadní fakt to, že identita většinou není vidět a nevyjadřuje se nahlas. To se mění „v situacích, které jsou vnímány jako národní krize, nebo tehdy, kdy jsou zájmy, považovány za české, ohroženy těmi druhými“. (Holý, 2001: 15) Tato citace vysvětluje i to, proč Češi příliš neprojevovali svůj nacionalismus v dobách národního soužití se Slováky. Podle Holého si byli jisti tím, že pro ně Slováci nepředstavují žádné ohrožení, a proto nemuseli veřejně demonstrovat své „češství“. (Holý, 2001: 166) V podstatě jediná sféra veřejného života, kde Češi konstantně projevují své národní cítění, je sport, hlavně mezinárodní sportovní utkání. (Holý, 2001: 71) Obzvláště když český tým zápasí s národem, který nás ohrožoval či ohrožuje (např. vítězství českého hokejového týmu v roce 1969 proti sovětskému týmu).

V mnohem jiné podání české národní identity nabízí kniha Karla Hvizďaly a Jiřího Příbáně (2018). Podle nich je česká identita formována především skrz důležité historické konstrukce, které si jako národ připomínáme a předáváme. Podle autorů se naše současná státnost vytvářela primárně na základě několika dějinných uzlových bodů. Každá doba si

navíc vytváří své historické hrdiny, kteří mají aktuální význam. Autoři se zabývají i tím, že symbol mučedníka provází všechny tyto hrdiny. Stejně jako Holý a např. Josef Pekař i zde panuje shoda nad nepopíratelně silným vlivem kultu svatého Václava, Karla IV. a Jana Husa.

Autoři knihy *Hledání dějin* (Hvížd'ala; Přibáň, 2018) se také zabývají více dopodrobna právní historií našeho státu (z části pravděpodobně také proto, že Jiří Přibáň je právní teoretik a sociolog práv). Mezi další zmíněné významné uzly patří podle nich sepsání a vydání Zlaté buly Sicilské, Dekreta Břetislavova či Obnovení řízení zemského. Tyto dokumenty měly zásadní vliv na českou historii a znamenaly důležité mezníky nejen pro vývoj politické situace, ale i právní a sociální význam státu. Podle nich to pro českou identitu písemně a nepopíratelně deklaruje významnost a vliv českých panovníků. Ukazuje to na tradici vzdělanosti, na kterou jsou Češi tak hrdí, a zároveň tyto dokumenty poskytují jakýsi doklad o tom, že i náš malý národ byl kdysi světovou mocností. (Hvížd'ala; Přibáň, 2018: 35-39)

Kromě významných osobností a událostí vnímají Hvížd'ala a Přibáň za zásadní pro formování národní identity jedno období. Tím je středověk, který byl a stále je pro utváření identity nejdůležitější obdobím v celé historii. I přes to, že neměl s naší současnou ideou státnosti nic společného, neustále se k němu vracíme, necháváme se jím inspirovat, hledáme právě v něm odpovědi po otázkách našeho původu. Autoři popisují představu o středověku a přikládání významu tomuto období jako sociální konstrukci reality. Proč ale právě středověk? Podle Přibáně je to možná proto, že v tomto středověkém období se utvářely moderní národní identity v obdobné formě, jak je vnímáme dnes.

„Bez středověkých dějin by nemohlo v 19. století vzniknout národní obrození, kdy si mnoho národů včetně Čechů romanticky idealizovalo období národní slávy a stavělo je do protikladu k současnosti plné útlaku a národní poroby, proti které bylo potřeba povstat a bojovat.“ (Hvížd'ala; Přibáň, 2018: 85-86)

V té době zažíval český národ velmi úspěšnou etapu svých dějin, což dokládají nejen historické prameny, ale také prostředí, ve kterém se pohybujeme. Například stavby, které nechal vystavět Karel IV. (Hvízd'ala; Přibáň, 2018: 84) Ty jsou stejně živou a důležitou historií jako dějinné události nebo osoby.

Stejně tak jako Holý, i Přibáň s Hvízd'alou se shodují na tom, že český národ se co do vlastností pohybuje mezi extrémy. Podle nich jsme hrdý a kultivovaný národ s obrovskou tradicí vzdělanosti, který je závistivý, nepřející a zakomplexovaný. Jsme velcí svou malostí. Nejen česká povaha, ale také česká historie je plná paradoxů. Pokud se podíváme například k jednomu z prvních nejvýznamnějších bodů, mučednické smrti knížete Václava, už tam najdeme dějinný paradox: svatý Václav byl (pravděpodobně) svým bratrem Boleslavem zavražděn, jelikož nepodporoval myšlenku státu. Od 13. století pak Češi slaví den vraždy Václava, 28. září, jako Den české státnosti, kdy oslavují vznik státu. Aby mohl stát vzniknout, svatý Václav musel zemřít. (Hvízd'ala; Přibáň, 2018: 104-106)

Dalším paradoxem je například ale také to, že český národ se cítí být něčím víc než ostatní, přesto jsou naše dějiny formované převážně „zvenčí“. Všechny oslavované osobnosti, které učinily významný historický zlom nebo posun, dostaly podněty „zvenčí“. A na tom by nebylo nic zvláštního, jelikož se tak utvářejí dějiny celého světa. Jenže typický český postoj je založen na tom, že vše mimo nás je špatné, nedostatečné, není to pro Čechy dost dobré a sami ví nejlépe, jak to udělat. Pravděpodobně je tento pocit způsobený závistí a velkými nároky, které mají kořeny v tradici vzdělanosti. Je však evidentní, že zásahy „zvenčí“ jsem vždy potřebovaly a potřebovat budeme, což nás v jádru rozčiluje. (Hvízd'ala; Přibáň, 2018: 97-100) Tak vzniká paradox naší národní identity způsobený kombinací několika vlastností: hrdosti, úzkostlivosti, nabubřelosti, nepřejčnosti a kulturnosti.

Publicista Václav Ryněš se také pokouší proniknout do hloubky české národní identity. „Smysl českých dějin lze chápat jako různé názory na minulé dějinné události ze subjektivních pohledů hodnotitelů,“ píše Ryněš ve své knize *Národ a stát v českých dějinách*. (2018: 49) Zabývá se také Pekařovým výkladem národních dějin, kde zdůrazňuje vliv západní Evropy, především pak vymezení se vůči německému prostředí, a vývoj husitství. Sám Ryněš však považuje pro českou národní identitu nejdůležitější formování češství během tří dějinných etap, a těmi jsou tradice svatováclavská, husitská a doba obrození českého jazyka a národa (vlastenecké období).

„Národní česká identita a kontinuita je součástí evropské, která souvisí s lidstvem jako celkem. V současnosti je národní identita a kontinuita charakterizována občanskou příslušností, která může překrývat prvotní původ a národnost v rámci jiné státnosti splynutím do nového prostředí. (...) Česká národní, státní identita a kontinuita se nevyvíjela v nějaké prázdnotě, ale uprostřed střeoevropského a evropského prostoru a v souvislosti s vývojem jiných národů a států.“ (Ryněš, 2018: 106-108)

Ryněš se také zabývá tím, jak charakterizovat český národ. Podle něj Češi rozhodně nepostrádají hrdinství, ale ani zbabělost. Snaží se podle něj během celých národních dějin prosadit mezi ostatními národy.

„Čech umí být chytrolín, cecháček, Švejk, kolaborant, třídní bojovník, odpůrce bolševismu, ale i demokrat, když z toho kyne prospěch, ale hlavně je i dobrý a kolegiální piják dobrého moku. (...) Čech ale umí být i velkorysý, uznalý a druhé plácát po rameni.“ (Ryněš, 2018: 109-111)

Ryněš však dále také připomíná, že nelze Čecha takto označit jednotlivými vlastnostmi. Český národ to neměl v minulosti jednoduché a musel si v dějinách projít mnoha

špatnými situacemi, kdy neměl jednoduše na výběr. I to ho podle Ryneše zformovalo v tvrdohlavého a zaníceného bojovníka za vlastní pravdu. Jednoduše za tím stojí především snaha o vlastní nezávislost, za kterou bude bojovat jakýmkoliv prostředky. Česká národní identita se podle něj vyznačuje vůlí a uměním přežít všechny osudové rány a najít si vždy cestu, jak toho docílit. A nezáleží na tom, zda je to cesta vyčkávání, podlosti či „vyčůranosti“. (Ryneš, 2018: 110-112)

1.2. Mediální konstrukce reality

Média jsou společenskou institucí, mají vliv na vznik, utváření a posilování sociálních vztahů. Jejich působení na každodenní život jedince je rozdílný, nicméně je neustále ve společnosti přítomný. Média se podílejí na utváření kulturního prostředí, zajišťují sociální kontrolu, a především konstruují pro příjemce svět. V tomto smyslu jsou aktivním činitelem v utváření sociopolitického prostředí, jelikož skrz různé mediální procesy předkládají, co je důležité, „normální“ či naopak „deviantní“. (McNair, 2004: 91-92) To jsou vše vlastnosti, které utvářejí i národní identitu. Mediální obsah publiku předkládá převažující hodnoty, ideje, ideály, dobro a zlo. To platí také v případě prezentace historických událostí – publikum považuje za důležité a významné to, o čem se mluví v médiích, čemu je přikládána největší pozornost. Masová média mají značný vliv na vyznění významných sociálních událostí. Nejedná se ani tak o to, že sama média mohou iniciovat nějakou radikální změnu, ale jsou prostředníkem, který ji spoluutváří. Poskytují prostředky a prostor, ve kterém se utkávají vybrané obsahy o pozornost diváků. Tyto obsahy jsou vybrány na základě představ o preferencích publika. (McQuail, 2009: 544-545) To, jak vypadá svět v médiích samozřejmě ovlivňuje i svět reálný, takže dochází k mediální konstrukci reality.

Sociolog C. W. Mills (1951: 333) viděl média z pohledu masové společnosti jako dominantní – dle něj poskytují různé pohledy na svět a tím jednoduše manipulují s lidmi. Také jsou média primárním zdrojem vnímání identity a sociálních tužeb. Spolu s tím, že jsou pro značnou část lidí jediným zdrojem informací, je jejich pozice v reprezentaci historie velice silná. Publiku je skrz mediální obsahy řečeno, na co mají vzpomínat, jakým způsobem a proč. Tím, jaké historické události média prezentují svému publiku, se podílejí na konstruování a rekonstruování kolektivní paměti skupiny, a tím spoluutvářejí

identitu. (Jirák; Köpplová, 2007: 41-43) Nabídnuté mediální obsahy mají velkou moc v utváření společných představ o minulosti dané skupiny. Média do určité míry konstruují realitu po svém, například za pomoci zamlčování, zkreslení a nepřesného doplňování. Tato realita však není přímým odrazem reality skutečné, čehož si mediální publikum často není vědomo a podléhá iluzím o pravdivosti této vykonstruované skutečnosti (např. si na základě toho sestavuje žebříček hodnot). Vzpomínky na minulost, které utváří kolektivní paměť, a které jsou nám prezentovány médii, jsou nezbytnou součástí národní identity. Tím, že média mají moc ovlivňovat kolektivní paměť a vybírat, na co se má vzpomínat, se stávají i tím, kdo do jisté míry formuje národní identitu. Tu totiž udržujeme vzpomínáním na minulost skupiny, do které patříme a tím cítíme sounáležitost s ostatními členy. (Šubrt; Pfeiferová, 2010: 14-16)

O tom, jak významnou úlohu plní média při konstrukci sociální reality v moderní době, mluví i Giddens: „*V rozvinuté moderní době se stává stále běžnější vliv vzdálených činů a událostí, ba dokonce i důvěrností o nás samých. Rozhodující úlohu v tomto ohledu zjevně hrají tištěná i elektronická média*“ (Giddens, 1991 in McQuail, 2009: 141) Zásadní otázkou také ovšem je, proč médiím věříme. Sociologové se shodují na tom, že média svou pozicí zprostředkovatele společenské reality působí v mnoha ohledech na lidi i skupiny jako autorita. (McQuail, 2009: 91-93) Od médií přebíráme nejen společenské hodnoty a ideje, ale také jsme na ně odkázáni s naší zkušeností se světem mimo dosah našeho přímého pozorování. Sem můžeme zařadit nejen například reporty z válek na jiném kontinentě, ale právě i historické události, se kterými povětšinou nemáme žádnou vlastní zkušenost. Navíc mediální prezentace jsou podpořeny úmyslně vybranými aktéry a společenskými institucemi, které pro publikum představují jakousi záruku podloženosti a vzbuzují důvěru. (McQuail, 2009: 93) I když jsme schopni vytvořit si v mysli vlastní obraz událostí, spoléháme na ty verze, které se nám dostanou skrz třetí stranu, tedy média.

Peter L. Berger a Thomas Luckmann ve svém díle *Sociální konstrukce reality* (1999) představují myšlenku, že realita není předložena před jedince jako fakt, ale je neustále konstruována při sociálních interakcích a komunikacích. Realita je tedy vytvářena sociálně, zároveň existuje nezávisle na tom, kdo ji pozoruje. Díky sociálním interakcím a komunikacím dochází k přenosu vědění a ze subjektivních názorů se stanou objektivní.

Člověk je tvůrcem sociálního řádu, neustále ho utváří a je to tedy jeho produkt. Poté ovšem nastane další část, a to objektivizace, kdy se ze subjektivního výtvaru stane objektivní konstrukt předávaný dalším generacím. Následně proběhne fáze internalizace, kdy se objektivizovaný sociální konstrukt promítá do jedinceho vědomí během socializace. Skrz tento proces, kterého jsou média také součástí, se utváří národní identita. (Berger; Luckmann, 1999) Média, která předkládají před publikum svou verzi reality o národní historii, jsou také součástí procesu utváření společné kultury. Prezentovaná realita však není výplodem konkrétního jedince, nýbrž je do jisté míry obrazem kulturního prostředí, ze kterého vychází (proces externalizace, objektivizace a internalizace) – tedy obrazem společnosti, která tyto mediální obsahy vyžaduje. Média se díky svému společensky přijímanému konstruování reality stala tím, kdo spoluvytváří společenské hodnoty a ideje. (Jirák; Köpplová, 2007: 43)

Významem médií na utváření identity a vývojem prostředků komunikace se zabýval taktéž mediální teoretik John B. Thompson. Abychom mohli správně porozumět kulturním změnám, které nastaly s příchodem společnosti (tedy i vývoji národů, národního cítění a vlivu národní identity), je podle Thompsona nezbytné soustředit se na vlivy komunikačních prostředků a médií jako takových. (Thompson, 2004: 5-9) Jejich vývoj je podle autora hlavním rysem institucionální transformace, jež je typická pro moderní společnost.

Jedním z nejdůležitějších mezníků byl podle Thompsona především vznik knihtisku, který radikálně změnil komunikační síť a mocenské uspořádání. Právě šíření tisku byl jeden ze základních faktorů formování národů a uvědomování si národní identity. (Thompson, 2004: 43-47) Skrz toto pojetí dějin a rozbor historických mediálních milníků Thompson ukazuje, jakou mocí oplývala média již ve svých počátcích a jak změnila uspořádání celé společnosti (např. co vše způsobil tisk Lutherových tezí). (Thompson, 2004: 20, 38-40) Thompson představuje média jako zásadního hybatele společenských

změn, jenž ovlivňuje postoje, přiměje změnit názory, tvoří pocit národní identity, dokáže vyvolat deziluzi o nepřátelích a mnoho dalšího.

Sociolog Jean Baudrillard zastával teorii, že média, konkrétně televize, jsou aktivním činitelem v utváření reality. To znamená nejen že ukazuje publiku, jaký svět je, ale přímo ho spoluutváří. Stírají se tak rozdíly „mezi realitou a obrazem reality“. Baudrillard je také autorem pojmu hyperrealita, který popisuje proces utváření nové reality, jež nám média předkládají. Tato masovými médii utvářená nová realita je v podstatě „nad-realitou“, tedy hyperrealitou, nad skutečným světem. Baudrillardova teorie je postavená na tom, že jsme v mediálním věku, kde jsou vjemy masových médií všudypřítomné ve všech sférách (od běžného lidského života po vrcholnou politiku). (Giddens, 1997: 374)

1.2.1. Formování národní identity v médiích

S národní identitou neoddělitelně souvisí historické vědomí. Je to jedna z národotvorných složek, která potvrzuje příslušnost k národu a posiluje národní pospolitost. Historické vědomí také dává současníkům představu o tom, jak žili jejich předci a poskytuje jim pocit, že se podílejí na utváření národa. Dějiny se pro ně zpřítomňují a získávají aktuální význam. Miroslav Hroch popisuje jeden z těchto významů historického vědomí jako symbol nesmrtelnosti:

„Jedinec mohl získat pocit, že žil ve svých předcích, tj. v dějinách svého národa. Historie personalizovaného národa mu zároveň s kontinuitou do minulosti zprostředkovala také ‚věčnou‘ budoucnost v podobě splynutí s tímto národem“
(Hroch, 2004: 175-178)

Jak jsem psala již v první kapitole, identita je také nestálá a mění se v závislosti na čase a prostoru. Tento prostor je v moderní době z velké části ovlivňován masovými médii. Nejen tedy obraz, ale i samotná konstrukce národní identity probíhá skrz média. (Tesař, 2007: 53) Předávání identity také logicky podléhá času a prostoru. Mění se poselství, podoba i forma vyprávění a pokud chceme zkoumat, jaká je současná česká identita, musíme se zabývat i tím, jak je produkována. Podle Hvížd'aly a Přibáně jsou dnes na

prvním místě v produkci média a klesá význam pedagogiky a politiky. (Hvízd'ala; Příbáň, 2018: 21) Ať už je však národní identita produkována čímkoliv, její základní stavební kámen je vždy stejný, a tím je historie. I ta se přizpůsobuje času a prostoru – v odlišných obdobích jsou přisuzovány jiným historickým událostem různé významy. Přesto však zůstávají jednotlivé klíčové body pro českou historii, které neztrácejí v průběhu dějin svou roli. Tyto body představují pomyslné jádro české národní identity a na nich je postaveno to, čím jsme. (Hvízd'ala; Příbáň, 2018: 21-22)

„Historie, včetně té národní, to jsou potom především vyprávění a příběhy, tj. story o minulosti. Jejich prostřednictvím si sdělujeme vše, co v našich dějinách považujeme za důležité a v čem spatřujeme jejich smysl,“ říkají v knize *Hledání dějin* autoři k otázce po kořenech národní identity. (Hvízd'ala; Příbáň, 2008: 14) Ono hledání smyslu, o kterém mluví, představuje proces zpřítomňování dějin. To znamená, že historické události mají velký význam pro přítomnost a pro aktuální dění (tedy takový význam, jaký mu současná společnost přidělí). V národní historii příslušníci národa hledají odpovědi na aktuální otázky po vlastní existenci a sdílené identitě. Jinak řečeno, obraz národních dějin nám říká, kdo jsme, kde jsou naše kořeny, co nás utváří i co můžeme očekávat od budoucnosti. (Hvízd'ala; Příbáň, 2018: 14-16) Příběhy o minulosti také představují jakýsi soubor vzorů chování, mravních norem a vlastností, kterými národ disponuje. Hodnoty a vlastnosti, které jsou pro něj typické, vycházejí právě z historického vědomí. (Hroch, 2004: 177-178)

Sdílená historická paměť je podle Tesaře

„(...) soubor sdílených představ o minulosti, k nimž patří mýty o etnickém původu, tradice o osídlení země, zakládající události, vzpomínky na ‚zlatý věk‘, legendy o hrdinských obětech a jiných důležitých rolích, jež dané společenství sehrálo v dějinách světa“ (Tesař, 2007: 21)

O důležitosti historie (a kolektivní paměti) a její reprezentace mluví i Miroslav Hroch (2004). Ten zároveň upozorňuje na to, že musíme brát v potaz historii jako něco, co je

uměle upravováno a formováno. Prezentace národních dějin často podléhá zkreslení a každá doba si je nově upravuje podle sebe. Ta základní historická konstrukce však zůstává stejná a často navazuje „na předchozí, obvykle písemnou tradici, jejíž pojmosloví, hodnotící soudy ani výběr faktů nebylo možno zcela ignorovat“. (Hroch, 2004: 74-75) Díky ní má každý národ nejen své významné historické uzly, informace o existenci národu v čase a prostoru a povědomí o tom, jak se přibližně formoval, ale také je zdrojem národních stereotypů. (Hroch, 2004: 78-79)

Stejně tak podle Thomase H. Eriksena mají v dnešní době na utváření identity vliv především prostředky masové komunikace a média. Vzhledem k tomu, že jde o jedny z nejvýznamnějších konstruktérů sociální reality, tvoří se v nich i obraz naší národní identity. To spočívá i v ukazování odlišností jiných identit a vymezování se vůči nim. (Eriksen, 2007: 263-264)

„Historie je tedy konstruována z výběru událostí chaotické minulosti, o kterých se domníváme, že mají historický význam pro současnost; jsme to, co jsme (nebo kdo jsme), protože to či ono se stalo v naší minulosti,“ říká antropolog Ladislav Holý ve své knize *Malý český člověk a skvělý český národ* (2001). Tématem práce je, jak mediální prezentace národní historie v pořadu zobrazuje a skrz co prezentuje národní identitu. To, jak média obrazí historii, je podstatné pro pochopení celkového obrazu identity dané společnosti a z pohledu sociologie je důležité se tímto tématem zabývat proto, že média poskytují hlavní modely a rysy normality pro společenský život, jsou zdrojem standardů a norem a slouží jako určitá forma skladu vzpomínek, který poskytuje podklady pro orientaci v budoucnosti a utváří národní identitu. (McQuail, 2009: 93)

Historik Josef Pekař vnímal dějiny jako soubor složený z několika myšlenkových a historických celků neboli uzlů. Ty jsou ovlivněny kontextem doby a „ovzduším“, které je spojuje v jednu síť. Jeho pojetí dějin je založeno především na kolektivu a celém národu, nicméně mezi jím zvolené významné uzly najdeme i postavu svatého Václava či Jana Husa. Pekař se tolik nezabývá politickým vývojem země, ale spíše se soustředí na kulturního ducha a zlomy (i když vše spolu neoddělitelně souvisí). Jeho zaměření na

duchovno ukazuje, jakou atmosféru, charakter a „pocit“ mají naše dějiny a co jsme si z toho vzali – neboli co utvářelo naši národní identitu. (Pekař, 1990)

2. Metodologie

Cílem této práce je zjistit, jaké reprezentace české národní identity zprostředkovává divákům historický pořad DějePIC!. Tím, že budu zkoumat, jak je skrz vybraný vzorek mediována reprezentace české národní identity, bych chtěla přispět k porozumění problematice utváření národní identity médií. Hlavní výzkumnou otázku jsem formulovala následovně:

Jakým způsobem a v jakých souvislostech je prezentován obraz české národní identity v pořadu DějePIC!?

Touto otázkou bych chtěla odpovědět na to, jaký obraz o národní identitě divák z vybraného pořadu může přijmout a jak tento obraz přispívá k utváření národní identity. S hlavní výzkumnou otázkou souvisí i dílčí výzkumné otázky, a to tyto:

Jaká jsou konkrétní témata přispívající k utváření národní identity ve vybraném pořadu?

Jaké jsou symboly, vlastnosti a rysy prezentovaných osob a událostí zobrazovaných v pořadu DějePIC!?

2.1.Design výzkumu

Analýza v empirické části mé práce je prováděna metodou kvalitativní obsahové analýzy, a to především z toho důvodu, že díky ní lze odpovědět na otázky po způsobu reprezentace české národní identity, tedy *Jak?*. Trampota a Vojtěchovská (2010) charakterizují tuto metodu mimo jiné také tím, že sociální realitu můžeme rozložit na jednotlivé prvky, ty poté do hloubky zkoumat a hledat odpovědi na otázky po způsobu. Kvalitativní metodu jsem zvolila také z toho důvodu, že sběr dat je více otevřený a flexibilnější oproti kvantitativní metodě. (Trampota, Vojtěchovská, 2010: 18) To je

vhodné i pro případ mého tématu, které na tomto konkrétním vzorku nebylo zkoumáno a budu hledat především způsob prezentace národní identity. Kvalitativní metoda se rovněž uplatňuje na menší výzkumný vzorek.

Pro zpracování získaných dat jsem zvolila kvalitativní obsahovou analýzu. Konkrétní části pořadu DějePIC! byly vybrány úsudkovým a účelovým výběrem na základě předchozího shlednutí všech dílů pořadu. Úsudek byl založen na tom, jaká témata se v seriálu objevovala nejčastěji a jak byla spojována s českostí a národní identitou. Během první fáze otevřeného kódování mi vyvstala témata, která splňovala účel – objevovala se v pořadu vícekrát, a to i v dílech, se kterými neměla zdánlivě žádnou souvislost. Na základě toho, že jim byl přisuzován velký význam a prostupovala skrz celý pořad, bylo patrné, že právě tato témata jsou dle tvůrců pořadu důležitými tématy české historie a jsou proto významná pro seriálovou konstrukci obrazu národní identity.

2.2. Výběr vzorku

Zkoumaný vzorek tvoří televizní pořad DějePIC! určený především dětem školního věku. Tento pořad jsem zvolila z toho důvodu, že by měl mít vzdělávací charakter a podávat dětem ucelený přehled českých dějin. O všudypřítomnému vlivu médií na socializaci jedinců dnes již není pochyb, avšak na socializaci dětí je tento vliv ještě větší. Do určitého věku nejsou děti schopné rozlišit a vyhodnotit přijímaný obsah a automaticky tak přistupují na realitu předkládanou médii. Již od momentu, kdy jsou děti vystaveny mediálními obsahům a jsou schopny ho přijmout a interpretovat, se mají tendenci ztotožňovat s hrdiny, promítnou své touhy do různých prostředí a přijímat ideály. (Jiráková; Köpplová: 1998: 31-33) I z tohoto hlediska bude zajímavé zjistit, jaký obraz národní identity se dětem skrz pořad prezentuje.

Pořad vznikl v produkci České televize a celkem bylo odvysíláno 32 dílů, jež jsou všechny k dispozici iVysílání. Výběrovým vzorkem bude obsah všech 32 dílů odvysílaných v období 5. září 2017 až 19. prosince 2018, ve kterých se budu soustředit na jednotlivá témata a sledovat v nich symboly související s národní identitou.

Obsah pořadu se zabývá českou historií od příchodu Praotce Čecha po začátek 20. století (vláda Karla I.). Pořad je aktuální (vysílá se od roku 2017) a je jedinečný svou neobvyklou formou, která kombinuje zpravodajství, talkshow, hudební blok, soutěže apod., čímž je populární u cílového publika, tedy především dětí mladšího školního věku. Obsah se zabývá českou historií od příchodu Praotce Čecha a měl by postupně pokrýt celé české dějiny (další díly se dotácejí). Každá epizoda je zaměřena na některý významný historický uzel či osobnost a doprovází ho historický kontext v podobě prezentace dobových reálií a souvislostí.

Samotný výběr jsem provedla ve více fázích. Nejprve jsem musela více porozumět celému zkoumanému prostředí, abych si lépe definovala přesné charakteristiky, podle kterých sestavím konkrétní vzorek odpovídající účelu výzkumu, tedy takový, který odpovídá teoretickému rámci a pomůže zodpovědět výzkumné otázky. Z první fáze průzkumu a stanovených charakteristik jsem identifikovala tři oblasti, které napříč celým pořadem utvářely obraz české národní identity. Konkrétně se jedná o kategorie vymezení se vůči jiným národům/skupinám, oslavu národních hrdinů (konkrétně pak intelektuálů a mučedníků) a referování o vlastnostech a rysech Čechů. Každá z těchto oblastí má také své podkategorie, které jsem definovala na základě první fáze, tedy po shlédnutí všech dílů. Tyto kategorie jsou více rozepsané dále.

V druhé fázi jsem se zaměřila na selekci konkrétních dílů a pasáží z celkového vzorku, které byly podrobeny kvalitativní obsahové analýze. Vzhledem k tomu, že jde o pořad mapující českou historii, je každý díl věnovaný konkrétním událostem či osobnostem figurujícím v českých dějinách a podílejícím se jejich utváření. Mým úkolem bylo vyselektovat jednotlivé pasáže a vybrat taková témata, která reflektují národní identitu. Konečný vzorek byl vytvořen nenáhodným úsudkovým výběrem na základě předchozího shlédnutí všech dílů pořadu. Úsudek byl založen na tom, jaká témata se v seriálu objevovala nejčastěji a jak byla spojována s češtvím a národní identitou. Během první fáze otevřeného kódování mi vyvstala témata, která splňovala účel – objevovala se v pořadu vícekrát, byla prezentována s důležitostí pro českou historii, a to i v dílech, se kterými neměla zdánlivě žádnou souvislost.

V samotné analýze poté zkoumám, jak jsou tyto události interpretovány, jak je referováno o významných osobnostech a jaké jsou symboly podporující českou národní identitu.

2.3. Postup analýzy

V samotném výzkumu jsem podrobila analýze jednotlivé oblasti, vybrané v první a druhé fázi. Zaměřila jsem se na hlubší zkoumání jednotlivých prvků (tj. referování o událostech a osobnostech), abych zjistila, jak jsou interpretovány a pomocí čeho (tzn. jaké vlastnosti jsou jednotlivým osobnostem a aktérům přisuzovány, jaké jsou jejich společné rysy a charakteristiky).

K analýze jsem využila nejprve otevřené kódování. Z nejšířšího vzorku jsem pomocí kódování setřídila reprezentace do obecných kategorií a označila názvy. Tím jsem odhalila různá témata (dle formy reprezentací), které jsem na základě příbuznosti seskupila do obecnějších skupin (kategorií, popř. podkategorií). U těch jsem popsala charakteristiku, které je spojuje. Díky tomu jsem vytvořila seznam kategorií a jejich základních znaků, které společně jevy spojují.

Následně jsem se v rámci jednotlivých podkategorií soustředila na způsob, jakým bylo o tématu (události, osobnosti, jevu) referováno. Tedy jak, jakým způsobem, skrz jaké vlastnosti, jaké kompetence byly aktérům přiřazovány apod.

2.4. Kódování

Analýza bude probíhala nejprve otevřeným kódováním. (Strauss; Corbinová, 1999: 52) Po první fázi výzkumu, kdy jsem se seznámila se zkoumaným prostředím, jsem v obsahu pořadu hledala nejprve celá témata, poté jednotlivé kategorie a symboly, které odpovídaly zkoumání mnou vybraného jevu. Získané a seskupené kategorie jsem následně zanesla do tabulky a přiřadila k jednotlivým epizodám na základě toho, jak se v pořadu vyskytovaly (viz příloha č. 1). Kategorie jsou následující: Vztahy, Osobnosti, Vlastnosti. První z nich jsou poté rozděleny do konkrétnějších podkategorií.

3. Analytická část

3.1. Vymezení se vůči jiným národům

Jak jsem psala již dříve, národní identita se formuje především ve vztahu k něčemu a někomu jinému (jiný národ, jiná kultura apod.). Na tomto faktoru utvářející národní identitu se shodují všichni stěžejní autoři, které jsem zvolila pro svou práci. Existující reflexe procesů formování české národní identity vnímají jako nejzásadnějšího utvářejícího činitele vztah a vymezení se vůči Německu, Slovensku a Rusku (např. Hvižďala, Příbáň 2018, Holý 2001, Pekař 1990, Ryneš 2018). Na základě první fáze výzkumu se ve výzkumném vzorku objevila témata pouze vymezení se ve vztahu k Německu a Slovensku, Rusko (příp. Rusové) bylo v pořadí zmíněno pouze dvakrát, a to jen okrajově a bez návaznosti na utváření českých dějin a identity. Důležité je však připomenout, že seriál prozatím končí historicky první světovou válkou.

3.1.1. Vztah k Němcům

Vzhledem k uspořádání Evropy a mocenskému rozložení jednotlivých států není překvapením, že jsou naše dějiny propojené i s těmi německými. Jak se shodují všichni citovaní autoři zabývající se českou národní identitou (Holý 2001, Pekař 1990, Hvižďala, Příbáň 2018, Ryneš 2018), vztah k Německu a Němcům je pro naši identitu zásadní. Vůči područí Německa se Češi snažili vždy aktivně vymezovat a vědomě utvářeli vlastní národní identitu, která se měla vyhrazovat vůči té německé. Nejsilněji se to dařilo v době tzv. národního obrození v 19. století. Češi tehdy nebyli dost silní, aby potlačil vliv německé menšiny (která byla opravdu početná) a i proto došlo ke spojení sil se Slováky. Výsledkem byl vznik samostatného Českého státu v roce 1918. Po konci druhé světové války byli Němci z českého území odsunuti, německá národní identita zaznamenala silný otřes v základech a nepředstavovala pro Čechy již zásadní ohrožení, vůči kterému by se museli vymezovat. (Holý, 2001: 12-13)

O vztahu k Němcům hovoří také Hvižďala s Příbáněm (2018) a Ryneš (2018). I v těchto je Německo vnímáno jako významná faktor v utváření české národní identity. Především pak neustálé vymezování se vůči německému útlaku a hledání vlastní kultury.

3.1.1.1. Analýza reprezentovaného vztahu k Německu a Němcům

Vymezování se Čechů vůči Německu, Němcům a všemu německému prostupuje silně celý pořad. Celkem se toto téma objevilo v pořadu v 17 dílech z 32 odvysílaných. Někde šlo pouze o okrajové zmínky, jinde o ústřední téma celé epizody. Téměř všechny zmínky o Němcích a Německu měly společného jmenovatele, a to antipatii. Tento národ byl v pořadu prezentován jako takový, který má již od prvopočátku tendenci Čechy ovládat, podrobovat je, pohrdat jimi a považovat za méněcenné. Takováto reprezentace obrazu Německa nebyla přítomna pouze v dílech o historii například 19. století, kdy se Češi vůči Německu vymezovali velmi silně, ale prostupovala celé vyprávění o českých dějinách.

První reprezentace vztahů Čechů a Němců se objevila již v první díle, a to v souvislosti s příchodem prvních lidí na české území. V této epizodě s názvem *Praotec a jeho parta* jsou prezentovány pravděpodobné scénáře osidlování českého území a vznik českého národa. Kromě legendy o Praotci Čechovi a jeho příchodu je v epizodě zařazena také reportáž o příchodu historicky doložených prvních kmenů na naše území. V této scéně se postupně objevují nejprve Keltové, poté Germáni (Němci) a nakonec Slované, kteří přicházejí do hotelu Bohemia, jenž má znázorňovat českou zemi. Příchod Germánů je zde zobrazen hrubě, doprovází ho bouchnutí do hotelového pultu a pohrdavé rozhlížení se kolem.

Recepční: „A zdržíte se?“

Germán č. 1: „No, to přesně nevíme. Ale snad tady [prohlídne si s pohrdavým pohledem okolí] neztvrdneme moc dlouho.“

Při odchodu z hotelu (na časové ose umístěné v dolní části obrazovky se ukazatel přemístí na 1. století našeho letopočtu) rozhovor pokračuje:

Recepční: „A, sbohem!“

Germán č. 2: „Auf Wiedersehen! [pohrdavě se pousměje a spiklenecky nadzvedne obočí] Však my se ještě budeme vracet.“ (E1)

Tato scéna zobrazuje Germány jako návštěvníky s téměř hrubým a pohrdavým chováním a je v ní zakomponován i odkaz k budoucím česko-německým vztahům a událostem.

Další významná zmínka byla ve čtvrtém díle *Tři koruny*, kde jsou Němci označeni jako „opravdu podlí padouši a cizáci“. Autorem tohoto označení byl český král Václav II., který takto nazval Otu Braniborského. Ten měl být dobrým přítelem otce Václava, Přemysla Otakara II., místo toho se vyjevil jako zrádce a po jeho smrti uvěznil osmiletého Václava, jehož měl být poručíkem, na hrad Bezděz. Tím bylo Václavovi na dlouhou dobu znemožněno nastoupit na trůn. Tento úsek byl pro mou analýzu významný především z hlediska toho, že i přes to, že šlo pouze o samotnou postavu Ota Braniborského, jsou zde i všichni ostatní Němci souhrnně označeni jako „padouši a cizáci“. (E4)

Hanlivá označení pro Němce je nejčastějším projevem vymezování se vůči Německu. Pokud jsou Němci v některé z epizod zmiňováni, je to doprovázeno nelichotivým přízviskem nebo jsou jejich postavy vyobrazeny téměř posměšně. Jako ukázkou jsem vybrala scénu ze dvou dílů, a to z jedenácté a dvacáté epizody. Ústředním tématem první z nich je Jan Ámos Komenský a Němci jsou zde zobrazeni při podpisu Vestfálského míru jako téměř nekompetentní k uzavření dohody a ukončení války. K tomu navíc během řeči chrochtají. V druhé zmíněné epizodě pojednávající o spisovatelích Václavu Hankovi a Josefu Lindovu je Němec Helmut označen jako „pako“:

Linda: „Zase se mi posmíval Helmut. Že jako oni. Němci, že mají ty svoje hrdinské eposy. A my, Češi? Nic!“

Hanka: „Ha, ha. Helmut? Ten má akorát tak IQ tykve!“

Linda: „No, dobře. (...) Že oni mají tu svoji píseň o Nibelunzích ze 13. století. A že proto jsou Němci hrdinové a vládci. A my Češi nemáme nic! Takže je musíme poslouchat a mluvit německy.“

Hanka: „Vždyť ti to říkám: Helmut je pako!“ (E20)

Poté se oba spisovatelé smějí nad obsahem německého eposu a shodnou se na tom, že se Němci nemají čím chlubit, jelikož celý obsah písně je „hloupost“ a česká by byla mnohem lepší. Tento díl ukazuje vytvoření Rukopisu Královedvorského a Rukopisu zelenohorského jako vymezení se vůči německé kultuře a dosáhnutí toho, že Češi mají být také na co pyšní a mohou se Němcům rovnat.

Nejsilnější vymezování se vůči Německu, a obzvláště pak německému jazyku, bylo dle pořadu především v 19. století. V této době došlo v českých zemích k nebývalému rozmachu vlasteneckého hnutí a boji za českou kulturu. Významným postavám utvářející podobu této doby, například František Palacký, Karel Havlíček Borovský nebo Josef Dobrovský, byla věnována samostatná epizoda. Díly referující o tomto časovém období (19. století) mají společný faktor, a tím je citelný odpor vůči všemu německému. Počínaje třináctou epizodou o kuchařce a vlastence Magdaleně Rettigové až po poslední třicátý druhý díl o Karlu I. se téměř v každé epizodě projevuje negativní vztah vůči Němcům a němčině. Díly reprezentující události 19. století jsou na sebe také mnohem více navázané a objevují se v nich podobné prvky. Všechny spojuje téma odporu proti německému jazyku a boji za vytvoření české národní identity, která bude mít základ ve své vlastní kultuře, svém vlastním jazyku, historii i politice. Ve dvacáté čtvrté epizodě s názvem *1848* se jedno z historických „okének“ (tedy části, kdy jeden z průvodců pořadem jménem Veritas objasňuje historické události podle jejich reálného základu a uvádí tak na pravou míru nadsázky a nejasnosti znázorněné ve scénkách) věnuje sjezdu Slovanů:

„Pravda je, že se tenkrát sjeli Slované ze všech koutů střední Evropy, aby se zabývali otázkou, jak uspořádat politické poměry v Evropě, aby se i Slovanům žilo lépe. Za hlavní brzdu, která jim brání v rozletu svorně považovali Němce a Maďary. Pravda je také, že i mezi Slovany byly nešvary.“ (E24)

Odpor k Německu se hojně objevoval i dále v této epizodě. Jedním z příkladů je mimo jiné rozhovor se studentským vůdcem a revolucionářem Josefem Václavem Fryčem, který je hlavním hostem tohoto dílu:

Moderátor: „Jsem Čech z Čech. Jmenuji se Moderátor a chci českou zemi!“

Josef Václav Fryč: „No, a to byl právě ten problém. Němci chtěli, aby se české země připojily k ostatním zemím, kde lidi mluvili německy a vznikl tak jednotný německý stát. Tfu!“

Moderátor: „Počkejte, jakože bychom se nejmenovali Česko, ale Německo?“

Josef Václav Fryč: „Němci byli všude a pořád! Potom si usmysleli, že se sjednotí a utvoří republiku! (E24)

Se zřetelně rozpoznatelným odporem přistupuje k Německu také seriálová postava Tomáše Garriguea Masaryka v šestnácté epizodě s názvem *Velký borec T.G.M.* Z rozhovoru je evidentní negativní postoj jak k Rakousku-Uhersku, tak Německu:

Tomáš Garrigue Masaryk: „Víte děcka, v Evropě je teďka válka. A pokud byste chtěli, tak se můžete zapojit, aby Rakousko-Uhersko a Německo dostalo pořádně na frak! (...) Já se s žádnými Němci nepaktuji!“ (E16)

Silný odpor vůči všemu německému se objevuje rovněž v předposlední epizodě *Hašek!!!* (E31). Ta je věnována významnému českému spisovateli Jaroslavu Haškovi, který je zde zobrazen nejen jako novinář a autor se smyslem pro humor, ale především jako velký bojovník proti Německu a německému jazyku.

Reprezentovaný postoj Čechů k Němcům a všemu německému je skrz celý pořad zcela jasně negativní. Pokud jsou Němci přímo zmiňovány, jsou stavěni téměř výhradně do nelichotivých situacích, historické postavy se proti nim (na základě svých charakteristik) různě vymezují, vysmívají se jim nebo jimi pohrdají. Pozitivní zkušenosti s Němci a Německem se ve zkoumané reprezentaci dějin takřka nevyskytují. Na základě analýzy této podkategorie lze říci, že česká národní identita je silně formována neustálým se vymezováním vůči Německu a Němcům.

3.1.2. Vztah ke Slovákům

„Sloučení Čechů a Slováků do společného státu bylo výhodné pro oba národy. Čechům nyní posíleným o Slováky to umožnilo dosáhnout zřetelné majority v mnohonárodnostním státě. Pro Slováky to znamenalo zachování národní identity, která byla doposud ve stále vzrůstající míře ohrožována.“ (Holý 2001: 13)

Češi měli vůči Slovákům vždy dominantnější postavení, a to jak v politice a ekonomice, tak v kulturnosti a vzdělanosti. Jedním z nejdůležitějších ovlivňujících faktorů je podle Holého historický vývoj, který se rozvíjel ke smůle Slováků spíše na území Česka (Holý, 2001: 87). Spojení Čechů a Slováků byl podle Ladislava Holého především nezbytný záchranný manévr k vymezení se vůči silnějším národům. Ani Češi, ani Slováci, nebyli samostatně dost velkou skupinou, která by se mohla vymanit z područí. V roce 1918 došlo tedy ke spojení Čechů, kteří byli součástí Rakouska, a Slováků, jež byli zase především součástí Uherska. Vzájemná pomoc ale ztroskotala poté, co byla potlačována slovenská národní identita na úkor té české. Dominantní role Čechů ve společném státě znamenala, že Slováci se stali opět podřízenou menšinou. To se změnilo již v roce 1939, kdy vznikl nacistický slovenský stát. Následující události 20. století a vzrůstající národností napětí nakonec vedlo v roce 1993 k definitivnímu rozdělení Československa na dva samostatné státy. (Holý, 2001: 13) Definitivní rozkol mezi národy přišel ve chvíli, kdy Češi začali v období druhé světové války vnímat Slováky jako fašisty. (Holý, 2001: 100) Během roku 1990 se pak mezi do té doby ještě stále spojenými národy objevily dva zcela odlišné postoje k ekonomické reformě, kdy Slováci preferovali ekonomiku se socialistickými prvky, zatímco Češi svobodný prostor pro soukromé vlastnictví a podnikání. (Holý, 2001: 97) Za nesourodé názory mohlo podle Holého i to, že česká a slovenská identita nikdy neměla společné jádro, tedy že oba národy chtěly především prosazovat tu svou, a to vedlo k silnému nacionalismu a separatismu vůči druhému národu. Oproti vymezování se vůči Němcům ale nebylo projevoování české identity na úkor té slovenské tolik silné.

3.1.2.1. Analýza reprezentovaného vztahu ke Slovenskému národu

Charakteristické vlastnosti Slováků dle vnímání Čechů definované Ladislavem Holým takřka odpovídají i obrazu vytvořeném v pořadu DějePIC!. Slováci jsou prezentováni v

porovnání s Čechy jako méně kulturní a méně vzdělanější soused, kterého jsme se ujali a vychovali. Vzhledem ke společným dějinám, kde jsou Češi a Slováci jako jeden národ, nenajdeme v pořadu tak časté vymezování se vůči nim, jako je to v případě vztahu k Němcům.

Zatímco česko-německé vztahy jsou napříč pořadem zobrazovány konzistentně (a to negativně), postoj ke Slovákům se průběžně mění. Z „tupého bačí“, jenž je ostatním pouze pro smích a je v kolektivu akorát „do počtu“, se postupně Slovák stane plnohodnotným bratrem a rovnocenným partnerem, se kterým můžeme vytvořit hrdý samostatný stát.

První významný obraz Slováků v pořadu se objevuje v sedmnácté epizodě s názvem *Čechové podle profesore Jiráska*, kde jsou příběhy spisovatele Aloise Jiráska ústředním tématem. Děj této epizody ukazuje s nadsázkou vývoj českých dějin právě podle pověstí tohoto spisovatele, a to včetně zobrazení národních stereotypů. Jednou ze scén je výjev ze zasedání Výboru pro pojmenování české země. U velkého stolu spolu diskutují významné české osobnosti v čele s Praotecem Čechem. Ve Výboru zasedají například také svatý Václav, Karel IV. či Jaromír Jágr. Slovensko je zastoupeno pouze jedním mužem, který není v pořadu označen jménem.

(Výbor se dohodne na pojmenování českých zemí po Praotci Čechovi – Čechy. Všichni přítomní slavnostně tleskají, až na Slováka, který do té doby sklíčeně sedící na židli. V ten moment se prudce zvedne a rozezleně komentuje situaci) Slovák: „Já se na to můžem ...! Idem do Nitry!“

Praotec Čech (s pohrdavou grimasou): „Slovák, no...“

Výjev je zakončen tázavým výrazem zapsavatelky Výboru, které Praotec Čech následně vysvětluje, že „Slovák“ je muž pocházející ze Slovenska – „To je to vedle.“ (E17)

Je také zajímavé, že ačkoliv máme se Slovenskem převážně společné dějiny, pořad DějePIC! Slováky zmiňuje poprvé až právě v sedmnácté epizodě, ze které je uvedena

ukázka. Je pravděpodobné, že tvůrci pořadu považovali oba národy souhrnně za jeden slovanský národ, který není třeba v raných dějinách od sebe diferenciovat. Reprezentace vztahů Čechů a Slováků se tak vyskytuje až v dílech, kde má vzájemné národní vymezení se vůči sobě určitý smysl. Scénka zobrazující hledání jména pro naši zem se zřejmě nabízela jako vhodná pro začlenění postavy Slováka, jehož názor nejenže neměl žádnou váhu, ale navíc byl zobrazen jako příslušník národa, který pro některé přítomné ani není známý.

Až do epizod referujících o 19. století se zmínky o vztahu Čechů a Slováků téměř nevyskytují. Většinou je o obou národech pojednáváno jako o Čechoslovácích. Další významná zmínka o slovenském národu je poté ve dvacáté čtvrté epizodě s názvem *1848* (E24). Je zde zobrazena scéna ze sjezdu Slovanů, kde se sejdou zástupci slovanských zemí (mimo Čecha a Slováka také Rus, Srb nebo Polák). Plánují, jak se bránit německému a rakousko-uherskému politickému i kulturnímu tlaku. Během jednání hledají vhodné občerstvení, ale nemohou najít žádné, které by nebylo německé. Nakonec se shodnou na

rybí polévce, i přes to, že ji nikdo z počátku nemůže přijít na chuť. Poté, co si všichni pochutnávají na „slovanském jídle“:

Polák: „Ach! Staropolská rybí polévka, to si pochutnám!“

Čech: „Štědrovečerní česká rybí polévka! Mňam!“

Srb: „Mhm. Alaska čorba, to je národní srbská polévka, to je skvělé!“

Rus: „Konečně! Ucha, vynikající ruská rybí polévka!“

Slovák: „Já teda nevím, ale mně to připomíná Halászlé.“

Polák, Čech, Srb, Rus (sborově): „A to je co?“

Slovák: „No, rybí polévka. Maďarská!“

Všichni přítomní kromě Slováka odhodí své lžíce a napřímí se na židlič.

Čech (s velkým rozčilením): „Krutibrko! To tady není ani jedno slovanské jídlo?“

Slovák (podává vedle něho sedícímu Rusovi džbán s bílou tekutinou): „Rychle tu hroznou maďarskou chuť zapijte!“

Rus (napije se a pošle nápoj ostatním): „To je co? To je výborné!“

Slovák: „Žinčica. Výborná věc! Je to takový náš slovenský kefirek. To proto jsme takoví silní a rodí se u nás udatní zbojníci, kteří dokáží lámat skály holýma rukama! Třeba Jánošík, ten vlastně nepil nic jiného. Měl takováto svaliska! Aj Tatry mohl přenášet.“

Slovák názorně ukazuje velikost svalů, zatímco všichni ostatní se rychle zvedají od stolů a bolestivě se chytají za břicha. Pravděpodobně míří na toalety se žaludečními potížemi.

Slovák: „Hej! Co je? Kam jdete? Vám to nesedlo? S takovou ten společný stát nevybudujeme, když jste takoví!“ (E24)

Slovák chtěl nabídnout svým společníkům tradiční slovanský výrobek, nicméně se neseťkal s úspěchem. V tomto kontextu ale nelze říci, že by došlo k odmítnutí nápoje kvůli jeho původu, ale spíše v souvislosti s požitím rybí polévky, která měla původně symbolizovat tradiční slovanský pokrm. Tuto skutečnost dále interpretuje průvodce

pořadem Veritas, který uvádí reálnější průběh slovanského sjezdu – sjezd se sice opravdu uskutečnil, aby se rozhodlo, jak uspořádat politické poměry v Evropě, nicméně pravděpodobně ne přímo v této podobě. Také dodává, že zapíjet keřem rybí polévku rozhodně není moudré a jinak, než žaludečními problémy to dopadnou nemůže. I přes to, že slovanský nápoj je jinak lahodný.

Zásadním zlomem v reprezentaci česko-slovenských vztahů byly epizody referující o počátcích formování Československa. Z obrazů těchto vztahů je evidentní posun k odlišnému vnímání Slováků. V šestnácté epizodě *Velký borec T.G.M.*, která sice byla odvysílána dříve, ale z historického hlediska se odehrává až na začátku 20. století, je o Slovácích referováno jako o našich bratřích, kteří pomáhají při tvorbě státu. Tomáš Garrigue Masaryk se v tomto díle vydává do Ameriky, aby přesvědčil zde žijící Čechy a Slováky ke spolupráci. V této epizodě jsou Slováci zmiňováni poprvé v tak hojné míře. Vždy, když se v pořadu mluví o utváření nového státu, je používáno spojení „Češi a Slováci“, nikoliv pouze Češi. Velký význam je Slovákům přikládán také v historickém okénku o Milanu Rastislavu Štefánikovi, slovenskému politikovi, kterému taktéž vděčíme za vznik samostatného Československa.

Až do epizod pojednávající o 19. a 20. století se o Slovácích příliš nemluví, a pokud ano, jsou vnímáni jako naše samozřejmá součást. I když se snaží projevit, je jim dáno najevo, že jejich hlas není tak silný a důležitý jako ten český. Postupem dílů se však jejich postavení začne měnit. V epizodách o formování Československa jsou Slováci vnímáni jako samostatný národ, se kterým sice máme společné dějiny, nicméně není samozřejmé, že se budou chtít na společném státu podílet. V této fázi vývoje vztahu je k nim přistupováno jako k rovnocennému sousednímu národu, který Češi potřebují k samostatnosti. Ve třetí fázi se tento vztah posune ještě dále, a to přímo k pocitu hrdosti. S uznáním a hrdostí je o Slovácích referováno především v posledním díle, kde už je definitivní vznik samostatného Československa. „*A my můžeme slavit, protože máme*

Československo! Stát, o který se zasloužilo mnoho lidí, jak Čechů, tak Slováků. Ať žije Československo!“ (E32).

Tvůrci pořadu do této třicáté druhé epizody s názvem *Karel První a Poslední* zařadili hned několik zmínek o Slovácích a snaží se vyzdvihnout to nejlepší jak na Čechách, tak na Slovácích. V tomto díle je také reportáž o dělení Rakousko-Uherska a boji o jeho území. Tomáš Garrigue Masaryk a politik Karel Kramář dělení komentují těmito slovy:

Karel Kramář: „Podařilo se nám uhájit Čechy a Moravu.“

T.G.M: „Ale navíc, jsme získali Slovensko. A to jsme chtěli! Myslím, že skvělý výsledek. (...) Jsme zkrátka spokojeni.“

Karel Kramář: „Pokoušeli jsme se soustavným tlakem jaksí dostat až k Jaderskému moři, ale...“

T.G.M: „... náš tlak vyšel naprázdno. Moře nemáme. Ale nevadí. Máme krásné Československo!“

Karel Kramář: „No, musíme ho ještě trochu dodělat.“ (E32)

V této epizodě je také reportáž věnovaná vzniku nové československé vlajky, jelikož původní vlajka Českého království (složené z červené a bílé) byla zabráná Poláky. V tomto díle bylo zmíněno, že vlajka by měla reprezentovat připojení se Slováků k českému národu, tedy začlenit k národním barvám modrou – barvu Slovenska:

Veritas: „Nezapomeňte, že součástí nové republiky je i Slovensko. Jeho národní barva je modrá. Vlajka by měla vyjadřovat to, co je na nás, Čechoslovácích, to nejlepší.“ (E32)

Přidání modrého klínu tak nejenže splňovalo nárok na nové národní barvy, ale také mělo symbolizovat slovenské trojvrší. I přes to, že tato epizoda referuje o hrdosti na nově nabitý vztah se Slováky, je zde stále přítomen podtón silnějšího postavení Čechů. Například při hledání „toho nejlepšího“ na Čechoslovácích se soutěže účastní výhradně Češi, kteří

hledají způsob, jak k nám co nejlépe připojit Slováky (nejedná se tedy tak úplně o vytváření nového národa dvou rovnocenných partnerů, ale spíše o začlenění Slovenska k českému národu).

3.2. Oslava nejvýznamnějších osobností české historie

Každé dějiny mají několik významných osobností, které mají i dnes vliv na formování národní identity. V případě české historie se podle Ladislava Holého, Karla Hvizdaly, Jiřího Příbáně i Josefa Pekaře v nejužším a nejvýznamnějším výběru objevuje především jeden stereotyp postavy: vzdělaný intelektuál, mučedník, vlastenec, se silnými morálními zásadami a odvahou. Všichni vybraní autoři zabývající se českou národní identitou se zaměřili především na tři hrdiny: knížete Václava, Karla IV. a Jana Husa. Nesporně významní jsou i další osobnosti, jako je například Jan Amos Komenský, Karel Havlíček Borovský či Tomáš G. Masaryk, nicméně na základě první fáze analýzy jsem zjistila, že jim není věnováno tolik prostoru jako prvním třem zmiňovaným. Všem zmíněným významným postavám (kromě Jana Husa) je věnován vlastní díl, kde jsou hlavním hostem a ústřední postavou (nicméně stejně tak je jedna z epizod věnována loupežníkovi Václavu Babinskému, o jehož přínosu k českým dějinám se můžeme spíše pouze dohadovat). Co se týče mnou analyzovaných osob, vyplynuly mi z první fáze na základě toho, že se vyskytovaly napříč epizodami i v momentech, se kterými zdánlivě nesouvisely, tyto: svatý Václav, Karel IV. a Jan Hus. Měli nejen vlastní epizodu, ale jejich postavy či jména se objevovala i v ostatních dílech.

3.2.1. Kult svatého Václava

„Na příběhu svatého Václava však vidíme zcela jiný univerzální znak, a to znak moci, která se nenechá spoutat žádnou úmluvou a proti kompromisu postaví sílu jako zdroj sebe samé. Mám samozřejmě na mysli jeho zavraždění Boleslavem, který si tak uzurpoval moc pro sebe, a následně se z bratrovraždy, toho archetypálního násilí v počátcích tolika civilizací, stala klíčová událost

zakládající velké historické vyprávění a poskytující legitimitu jak středověkým panovníkům, tak moderním vládcům této země.“ (Hvízd’ala, Příbáň, 2018: 58)

Kníže Václav, svatý patron Čech a panovník vládoucí v 10. století, je dle mnohých nejvýznamnější osobností českých dějin. Intelektuál a spravedlivý vládce si získal respekt již za svého panování. Během té doby měl český stát dominantní politický vliv a rychle se rozvíjel. Politika knížete Václava jako taková však pro dnešní moderní stát nemá skoro žádný smysl. Důležité je se ale podívat na to, že „*současně tvoří neodmyslitelný základ jeho státnosti a legitimacy*“.¹ (Hvízd’ala, Příbáň, 2018: 58) I přes to, že většinu informací o jeho osobě známe především z legend, jejichž pravdivost nelze jednoznačně potvrdit, všeobecně přijímaný obraz knížete Václava je, že to byl velmi vzdělaný, inteligentní, spravedlivý a pobožný panovník. To podle Holého mohl být také důvod bratrovraždy – podle tehdejších zvyklostí měl na trůně sedět válečník, nikoliv intelektuál. Václavova vražda (pravděpodobně) bratrem Boleslavem (928 nebo 935) z něj podle historických pramenů téměř okamžitě udělala mučedníka a význam této události je jedním z nejsilnějších momentů české historie. (Holý, 2001: 40)

Vybraní autoři vnímají kult svatého Václava jako něco, co prostupuje celými českými dějinami. Holý mu připisuje význam především v dobách pádu komunistického režimu v Československu a hledá symboly, které jej provázely. Například místa konání demonstrací (Václavské náměstí) či skandovaná hesla („Blaničtí rytíři přicházejí!“¹). Hvízd’ala a Příbáň ve svých úvahách vidí symbol svatého Václava z mnohem širší perspektivy, a to jako prvotní počátek pro formování české národní identity.

Josef Pekař vnímal sílu svatého Václava obdobně:

„Jsou národové v Evropě, kteří mají od dob středověkých světce podobného významu a kultu, jako my ve sv. Václavovi. Ale není, tuším, národa, jehož úcta by takovou měrou soustředila se k jediné postavě, takovou měrou plnila po všechny

---

¹ Svatý Václav je podle legendy jedním z blaničtých rytířů, kteří spí v hoře Blaník a čekají, až bude českému národu nejhůř, aby ho mohli přijet zachránit. (Holý, 2001: 40)

věky veškerenstvo národní společnosti, která by měla tak slavné středisko kultu, jako je hrad pražský s katedrálou sv. Víta a kaplí svatováclavskou nad hrobem světcovým ve víc než tisícileté metropoli země.“ (Pekař, 1990: 61)

3.2.1.1. Analýza obrazu svatého Václava

Postava svatého Václava je jednou z nejčastěji se objevujících postav napříč seriálem. Stejně jako dalším významným osobnostem, i jemu byla věnována celá epizoda. Vzhledem k tomu, že seriál postupuje chronologicky, jednalo se hned o třetí epizodu s názvem *Svatí mezi nesvatými*. V tomto díle byl hlavním hostem talk show a k tomu navíc mu byly věnované reportáže i jiné rubriky. Celá epizoda se nesla v duchu toho, že svatý Václav je jednou z nejvýznamnějších postav české historie. Byl zde reprezentován jako velmi vzdělaný, chytrý, morálně zásadový a respekt vzbuzující muž, o jehož přínosu pro společnost nemůže nikdo pochybovat.

Moderátor: „A máme obrovské štěstí, že tady máme jedničku na žebříčku našich svatých, patrona naší země, svatého Václava!“ (E3)

Ve třetí epizodě, jejíž ústředním tématem kníže Václav byl, jsou reprezentovány také další významné svaté osobnosti českých dějin. Mezi jinými například svatá Ludmila, Anežka Česká nebo svatý Vojtěch. Význam svatého Václava byl však vyzdvižen závěrečnou rubrikou tohoto dílu, a to soutěží o největší a nejlepší zázrak. I když se jedná pouze o pověsti, i zde byl vyhlášen za „vítěze“ všech svatých:

Moderátorka soutěže: „No a samozřejmě podle očekávání se mezi nejlepšími ocitl svatý Václav, o jehož suverénním postavení v tuzemské špičce nikdo nepochybuje. Předvedl svůj posmrtný zázrak, když jeho pohřební vůz nemohl pokračovat v jízdě

přes rozvodněnou řeku. (...) Je to naše jednička, tenhle Vašík! Bravo, působivé! Padesát jedna bodů z padesáti možných! Ať žije svatý Václav!“ (E3)

Díl o svatém Václavovi je z velké části věnován také vyšetřování vraždy knížete a dějinným souvislostem. Velký důraz je přikládán vlastnostem, kterými patron naší země oplýval a díky kterým se stal svatými. Mezi ty patřila především zbožnost, poctivost, vlídnost, odvážnost, hrdinné skutky a vzdělanost. Neméně velký důraz byl přikládán také jeho vlivu na pozdější vývoj našeho národa, a to obzvláště při formování určitého intelektuálního odkazu, na který se obracel ne jeden panovník.

Publikum skanduje „Vašek! Vašek!“.

Moderátor: „Kdo je nejlepší?!“

Publikum: „Vašek!“

Moderátor: „Kdo vyhrál?!“

Publikum: „Vašek!“ (E3)

Další významná zmínka pro mou analýzu se objevila v sedmnácté epizodě věnované pověstem spisovatele Aloise Jiráska. Ten vyzdvihuje význam svatého Václava pro budoucí generace. V díle je také představena pověst o svatováclavském vojsku spící v hoře Blaník. „*Tak se začalo povídat, že uvnitř hory odpočívá vojsko a jeho velitelem je sám patron země české – svatý Václav.*“ Velitel vojska kníže Václav poté vystupuje také jako hlavní zpěvák kapely blanických rytířů v hudebním videoklipu (E17).

Významný prostor byl knížeti Václavu věnován rovněž ve čtvrté epizodě o Václavu II., a to v souvislosti s královskými oděvy. Znovu je zde vyzdvihován velký Václavův přínos pro české země, a to především to, jak jeho osud inspiroval další vládce. Důležitý je zde

symbol jeho svatozáře, kde je na ní upozorňováno jako na něco opravdu výjimečného. Díky svátosti se také kníže Václav dostává do pomyslného vedení mezi panovníky (E4).

Velký odkaz svatého Václava se objevuje napříč seriálem v mnoha dílech. Velice často je k němu odkazováno jako k českému morálnímu ideálu, na který by měl navázat každý panovník.

3.2.2. Mistr Jan Hus

„Je pravda, že hrdinný a vítězný zápas Čechů husitských za svou pravdu, tj. za prohloubení a zoprávdivění náboženského života, zůstane největší slávou českých dějin; je málo národů, kteří v zápase o myšlenku, jež měla přinést pokrok všemu křesťanstvu (tedy nikoli v zápase o zisky hmotné jakéhokoliv druhu) byli tolik obětovali jako národ náš. Obětovali jsme vsutku v boji tom více než je známo nebo přiznáváno“ (Pekař, 1990: 127)

Postava mistra Jana Husa má v českých dějinách podle vybrané literatury také zvláštní postavení. Kromě toho, že se jedná o charismatického intelektuála a ideál zbožnosti, bojoval za svou myšlenku zcela vědomě a odmítl ustoupit. Naproti svatému Václavu, který byl zrazen pravděpodobně svým bratrem a čekala ho mučednická, avšak nečekaná, smrt, mistr Jan Hus si svůj osud zvolil sám. Tím, že odmítl odvolat své přesvědčení se vystavil smrti vědomě a dobrovolně. To ho staví v národních dějinách na post hrdiny nevídané úrovně. Nicméně tuto jeho podobu téměř odmítá akceptovat ve svém díle Ladislav Holý, který Husův význam připisuje pouze pozdější prezentaci jeho osoby. Husovo počínání a činy vnímá v zásadě negativně a upozorňuje především na negativní aspekty celé situace. Holý například komentuje přeměnu Karlovy univerzity na zcela českou instituci jako velkou chybu, kterou mají za následek husité. Avšak sami Češi situaci podle něj vnímají jinak:

„V lidovém historickém povědomí, vycházejícím zejména z propagandisticky pojaté výuky historie ve školách a z historických románů českého vlasteneckého spisovatele Aloise Jiráka, tato změna figuruje jako jeden z Husových úspěchů.“ (Holý, 2001: 41)

To ovšem neznamená, že by Holý znevažoval symboliku Jana Husa pro český národ. Sám ve své analýze říká, že Jan Hus je symbolem českého národního patriotismu a duchovní velikosti českého národa. Ale připomíná, že nejde ani tak o výsledek Husova počínání, jakožto o výsledek českého národního obrození, které mistra transformovala do postavy hrdiny. „*Kulturní význam historických osobností jako svatý Václav a Jan Hus nevyplývá z toho, co udělali, ale z toho, čím se stali. Jejich význam tkví v tom, že se stali symboly,*“ vysvětluje Holý. (Holý, 2001: 40-41)

V případě svatého Václava i Jana Husa je mučednický osud v literatuře spojován s náboženstvím, stejně tak tomu je i v naprosté většině jiných případů mučednictví. I přes to, že oběť má původně náboženskou funkci, se její význam přenáší ale i na národní úroveň, což vysvětluje její význam pro formování národní identity.

„Obětovat se pro národ znamená přisuzovat národu cosi osudového a nadpozemského, ve srovnání, s čím má život jednotlivce jen nepatrnou cenu. Národ si skutečně žádá oběti a vyvolává v jednotlivých příslušnících pocit nadpozemské sounáležitosti, pro jejíž existenci stojí za to i položit život.“
(Hvížďala; Přibáň, 2018: 67-68)

Podle Ryneše husitské hnutí ve svém důsledku způsobilo chaos a hospodářské zpusošení země, ale i přes to se stalo pro Čechy symbolem vymezení se vůči ostatním a bylo významným krokem k vlastní identitě. Vše bylo ospravedlňováno postavou mistra Jana Husa jako tím, kdo stál na straně pravdy a odmítal ustoupit, a to i za cenu vlastního života. (Ryneš, 2018: 66-67) Podle Ladislava Holého (2001) má utváření národní identity na základě uctívání mučedníků význam především z toho důvodu, že si český národ potrpí na pozici obětního beránka. „*Národ pykal za to, že byl na svou dobu příliš progresivní a zůstal nepochopen.*“ (Holý, 2001: 115) Jedná se o jednu z představ o významu české minulosti, kterou Holý popisuje. Český národ podle něj tíhne k oslavě mučedníků a všeobecně utrpení než vítězství. (Holý, 2001: 117-118, 122) I dle ostatních citovaných autorů jsou hrdiny a nejvýznamnějšími prvky české národní identity mučedníci jako je Jan Hus, který se vyznačoval vysokou morálkou a ochotou zemřít (či trpět) za své přesvědčení.

3.2.2.1. Analýza obrazu mistra Jana Husa

Stejně tak jako předchozím osobnostem významným způsobem formující české dějiny byl i mistru Janu Husovi věnován celý díl. Nicméně v tomto případě se jednalo o zvláštnost: na rozdíl od ostatních zde nebyl hlavním hostem talk show samotný Jan Hus, nýbrž Jan Žižka z Trocnova. A to pravděpodobně z toho důvodu, že postava Jana Žižky nabízela tvůrcům pořadu více možnosti k vtípnější interpretaci historie. I když se o samotném Žižkovi mluví s menší důležitostí než o Janu Husovi, je hlavním hostem pravděpodobně kvůli pobavení publika. Navíc jako očitý svědek vypráví o osudu Jana Husa.

Zpěvák: „Zaplanul plamen v Kostnici, Honzíček Husů je hořící. A že to byl správnák od kosti, Zikmund pak s tím měl těžkosti. (...) Když nám to soused vykládal, Honza Žižka zaplakal“ (E6)

Postava slepého Žižky nabízí spoustu slovních narážek, kterých si byli autoři dobře vědomi. Mimo jiné například: „Podívejte se na tohle...“ nebo „Tak to jste byl přímo očitý svědek, že?“. Jan Žižka z Trocnova podává svědectví o mistru Janu Husovi následovně:

Žižka: „Mistra Jana Husa nechal upálit Zikmund. Ta liška ryšavá!“

Moderátor: „(...) Ano, máš pravdu. Všechno začalo v roce 1415. Město Kostnice, hranice hoří a v ní mistr Jan Hus.“

Mistr Jan Hus (zpívá adaptaci písně Oheň od skupiny Lucie): „Už se nechci nikdy vracet, tam kde mi bylo mizerně. (...) Z Kostnice, z té já velký strach mám. Zikmund říkal, že jsme v poho. Vylákal mě na koncil. A tam to přišlo! Jó, jó, jó. Brzo přišlo. Zradili mě a teď tu stojím sám.“

Sbor: „Oheň! Oheň! Oheň!“

Mistr Jan Hus: „Už to pálí!“

Sbor: „Oheň! Oheň! Oheň!“

Mistr Jan Hus: „Neodvolám! Pravda to je pro mne základ. Kázeň, boží čistota. Tak co vy víte? Vy, vy se nezměníte. Stejně zase jde o peníze. (...) Myslím na vaše svědomí. Milý Zikmunde, pravda je nehořlavá. A zrovna ty s tím nic dělat nemůžeš!“ (E6)

Mistr Jan Hus je v díle prezentován jako křesťanský bojovník za pravdu a spravedlnost s neotřesitelným morálním uvědoměním. Jeho mučednická smrt zažehla jedno z největších hnutí v dějinách národa – husitskou revoluci. Díky jeho učení a odvaze se zformovalo vojsko, která bylo ve své době světoznámé a jedno z nejsilnějších. Jeho sláva se odrazila také v 19. století během národního obrození, kdy bylo k mistru Janu Husovi často odkazováno jako k jedné z nejvýznamnějších postav českých dějin (E19).

Další významná zmínka se objevila také v epizodě s profesorem Aloisem Jiráskem, který moderátora zkouší z nejdůležitějších událostí českých dějin. Konkrétně se ho ptá na upálení mistra Jana Husa (E17). O dva díly později se postava Jana Husa objevila v proslovu Františka Palackého, Otce národa:

František Palacký: „Husité bourali starý řád, který kritizoval mistr Jan Hus. (...) Kritizoval nepravosti světa, požívačnost šlechticů, nemravnost panstva, zhýralost panovníků. A nejdůležitější pro něj byla pravda!“ (E19)

Důležitou pasáží byla pro analýzu také část poslední epizody o formování Československa. Zde jsou husité (v čele s mistrem Janem Husem) zařazeni mezi nejvýznamnější symboly české státnosti. Jeden z účinkujících si při výrobě československé vlajky zamýšlí nad tím, co je na nás Čechoslovácích to nejlepší. Přemýšlí nad pivem, nad knedlem-vepřem-zelem, a nakonec vítězoslavně zvolá „husiti!“. Navrhne tedy vlajku s kalichem (E32).

3.2.3. Císař Karel IV.

Karel IV. byl jedenáctý český král, kterému se podle Hvižd'aly a Přibáně podařilo zcela naplnit odkaz svatého Václava a udělat z Prahy druhé nejdůležitější centrum Evropy 14. století (prvním byla Paříž). (Hvižd'ala, Přibán, 2018: 63) Stejně jako z politiky svatého Václava nemůžeme ani z politiky Karla IV. převzít myšlenku českého státu, jak ho známe dnes. Ale z dob jeho vlády nám zůstaly odkazy, které mají i dnes aktuální význam pro

utváření české státnosti. Například ustanovení zemí České koruny či založení Karlovy univerzity. (Hvízd'ala; Příbáň, 2018: 65)

Císař Svaté říše římské a český král Karel IV. je již od svého pohřbu až do dnes nazýván Otcem vlasti. Nepochybně tak dějinné události spojené s jeho sobou nesou velký význam na formování národní identity. Jeho charakterové vlastnosti odpovídají i Holého typu typického českého hrdiny: velmi vzdělaný intelektuál, spravedlivý panovník, morální a obětavý vůdce. Jediné, co Karel IV. příliš nesplňuje, je osud mučedníka, který byl obětován pro svůj národ či myšlenku. (Hvízd'ala; Příbáň, 2018: 58-59) Na druhou stranu je pro něj výjimečná aura lidského hrdiny, se kterým se může kdekdo ztotožnit. Panovníku Karlu IV. se podařilo světské i duchovní aspekty, což z něj nedělá pouze čistě náboženský ideál. Sám si bral za vzor knížete Václava a rozvíjel jeho kult, ale také se zabýval světskými starostmi života. Spojením těchto dvou záběrů vznikl styl vládnutí, který mu zajistil nesmrtelnou popularitu.

3.2.3.1. Analýza obrazu císaře Karla IV.

Císař Karel IV. je odůvodněně považován za jednoho z největších panovníků české země. Podle jeho přízviska, Otec vlasti, je pojmenována i celá epizoda. Během historického medailonku je o Karlu IV. řečeno toto: „*Dějiny tohoto hustého super týpka nazvaly Otec vlasti. Také dnes ho považujeme za největšího Čecha.*“ (E5)

Karel IV. je sice prezentován jako významný panovník, ale nikoliv dokonalý. Například je v epizodě rozebírána jeho zakladatelská činnost. Zakladatel byl Karel nepochybně

velkolepý, nicméně málo z jeho odkazů se mu podařilo dokončit a zaplatit. Mnoho z nich proto bylo dokončeno až jinými panovníky o mnoho let později.

Poradci (v ruce drží kladivo): „Tohle je nástroj, se kterým z tebe uděláme největší postavu dějin!“

Karel IV.: „Kladívko? Čekal bych meč.“

Poradci: „Meč je na nic! Kladívko je bomba. Schválně, na co se u panovníků nejvíc vzpomíná? (...) Hlavně na to, co všechno založili! Takže z tebe bude Karlíku zakladatel.“

Karel IV.: „To je hezké! Ale... kdo to všechno bude pqlatit?“

Poradci: „Jejdamanky, koho to zajímá? Ty to přece nemusíš dokončit a zaplatit. Jde o to, abys to založil, poklepeš kladívkem na základní kámen a tvé jméno tam bude hned!“ (E5)

Epizoda věnovaná přímo Karlu IV. ale samozřejmě není jedinou, kde se osobnost objevila. Stejně jako kníže Václav a mistr Jan Hus se císař vyskytuje napříč seriálem hojně. Významné místo zastává například v díle o Františku Palackém (Otec národa, E19), kde je Karel IV. označen za jednoho z největších českých velikanů.

V odlišné formě byl panovník Karel IV. zobrazen ve dvacáté třetí epizodě s názvem *Miss DějePIC*, která je věnována vybraným důležitým českým ženám. V porotě soutěže zasedá Karel IV. spolu s Praotcem Čechem, jakožto jedni z nejvýznamnějších mužů českých dějin. Nehodnotí se jen krása žen, ale především skutky, které za svůj život vykonaly. Mezi soutěžícími je Vlasta (bojovnice za práva žen z pověsti od Aloise Jiráska), Marie Terezie, Eliška Přemyslovna a Božena Němcová.

V porovnání se svatým Václavem a mistrem Janem Husem má postava Karla IV. v pořadu auru opravdového lidského hrdiny. A to paradoxně díky tomu, že jsou zmiňovány i některé jeho slabé stránky a nedokonalosti. To z něj dělá člověka bližšího lidu. I přes své nedostatky se totiž Karel IV. ukázal jako jeden z nejmocnějších panovníků

a leccos se mu pro jeho úspěchy dá odpustit. Právě chyby, které dělal, ho postavily na lidskou úroveň, se kterou se obyčejní lidé mohou mnohem lépe ztotožnit než například s bezchybným morálním a náboženským ideálem mistra Jana Husa.

Moderátor: „Já děkuji Otci vlasti, římskému císaři a českému králi! (...) Jedno vím jistě. Karel IV. může být právem považován za Otce vlasti. Byl to šikovný politik a diplomat, udatný bojovník a České království povznesl na úroveň ostatních království. Bylo mi velkou ctí!“ (E5)

3.3. Vlastnosti přikládání Čechům napříč pořadem a jejich analýza

Češi jsou hrdí, a to především na svou tradici kulturnosti, vzdělanost a demokracii. Nic z toho si nedají vzít a budou za to bojovat klidným, vytrvalým a kultivovaným způsobem, i přes to, že jsou povětšinou v roli oběti. (Holý, 2001: 19) Tomu stylu boje odpovídá i uctívání největšího českého symbolu: mučedníka. To se ostatně také promítlo v mé analýze, kdy byla tato kategorie symbolů národní identity jednou z nejvíce zastoupených. Svátý Václav, císař Karel IV. a mistr Jan Hus se objevovaly naskrz pořadem nezávisle na historickém období. Stejně významný vliv těmto vzdělancům a mučedníkům přikládají i ostatní autoři zabývající českou národní identitou. Hvižďala a Přibáň, Pekař i Ryneš vnímají kult svatého Václava, Jana Husa i Karla IV. jako dějinný uzlový bod, který přímo formuje vývoj národní identity.

Podle Ladislava Holého a Hvižďaly s Přibáněm je český národ plný rozporů, které se odráží taktéž v pořadu. Na jedné straně uctívá tradici vzdělanosti a kulturnosti, cítí se být výjimeční a lepší než ostatní. Na druhé straně ví, že je naprosto průměrný. To si Češi kompenzují nepřejícností, závistí, sobectvím a nespokojeností (např. E20, E24). Ta je pro Čechy obzvláště typická: kritika a nespokojenost naprosto se vším cizím, Čech nikdy nebude s ničím spokojen a na všem najde chybu. I v těchto zdánlivě negativních vlastnostech můžeme najít „ušlechtilý“ původ. Dle Holého tyto české stereotypy mohou mít kořeny v naší intelektuální historii, kdy měl český národ široký přehled a velké nároky, tudíž se nechtěl spokojit jen tak s ledasčím. (Holý, 2001: 71) Tyto dvě rozporuplné polohy se zjevily i na základě mé analýzy. V pořadu byly vidět například na

vztahu vůči ostatním národům, a to konkrétně Slovensku a Německu. Zatímco vůči Slovákům se Češi vymezují jako nadřazený (lepší než oni, výjimečnější, důležitější) národ a dávají jim to najevo, u Němců se vyhrávají proti jejich povýšenosti. A to právě především nepřijícností, závistí či urážkami. Oba tyto vztahy jsem podrobněji rozebrala v předešlých podkapitolách.

Jaký je tedy typický Čech? Podle Holého je závistivý, chamtivý, nabubřelý, nepřijícný, zakomplexovaný a podlý. Má pocit, že jeho národ je středem světa a jedině on ví, jak dělat věci správně. Na druhou stranu je Čech úzkostlivý, pracovitý, inteligentní, kulturní, vytrvalý a se smyslem pro humor. Pohybuje se mezi dvěma extrémy – přeceňováním a podceňováním. Český národ má „tuhý kořínek“, který nevytrhne ani staletí pod útlakem. (Holý, 2001: 70-79) Možná právě pohyb mezi dvěma extrémy, které zdánlivě nelze propojit, dává Čechům tak specifickou národu, které oni sami většinou nerozumí. Pořad DějePIC! nepracuje s tak vyhraněnými extrémy. Analýza ukázala, že je český národ prezentován jako takový, který se často vymezuje vůči druhým, často se chová pyšně a závistivě, ale na druhou stranu je odvážný a nevzdává se. Pořad také Čechy zobrazuje, jak se ukázalo z analýzy, jako kulturní a inteligentní národ, a tento obraz je vidět téměř v každé epizodě. Stejně tak je český národ zobrazován se smyslem pro humor.

Z dalších vlastností přisuzovaných Čechům vylplynuly z analýzy pořadu především tyto: vynalézavost, kritičnost, nespokojenost, prohnanost, kulturnost, šprýmaření či hrdost na národní kuchyni (konkrétně například hrdost na české pivo, a to hned v několika epizodách). Zvláštní kategorii by mohl zastávat také sport, a to především hokej, který je napříč pořadem zmiňován poměrně často. Jedná se především o postavu Jaromíra Jágra nebo obecně zmiňování ledního hokeje jakožto něčeho, v čem jsou Češi úspěšní. Jedna

ze scének, kterou jsem zmínila i v předchozích kapitolách, ukazuje smyšlenou situaci ze zasedání Výboru pro pojmenování české země:

Praotec Čech: „Jak tedy pojmenujeme tuto zemi?“

Jaromír Jágr: „Co kdybychom ji pojmenovali třeba po mně?“

Všichni (vytleskávají a skandují): „Jarda Jágr! Jarda Jágr! Jarda Jágr!“

Praotec Čech: „No, není to špatné, ale zkuste ještě někdo další. Můžeme ji pojmenovat i podle někoho jiného. (...) Já bych vám s dovolením připomněl, že se jmenuji Praotec Čech. (...) Víte co, postavte se. Já vám to předvedu. [všichni přítomní se zvednou] Kdo neskáče není Čech, hop hop hop! [s Praotcem Čechem začínají skandovat i ostatní – kromě jednoho přítomného Slováka]

Všichni kromě Slováka (sborově): „Kdo neskáče není Čech, hop hop hop! Čechy! Čechy!“ (E17)

Zpět ve studiu, kde je přítomen moderátor a hlavní host této epizody, Alois Jirásek, se spisovatel pobouřeně ohradí proti scénce o vzniku názvu země, kterou právě shlédl.

Alois Jirásek: „To, co jsem tady teď viděl, se mi hrubě nelíbilo!“

Moderátor: „(...) A řekněte mi, co se vám na tom nelíbilo? Mně to přišlo zábavné!“

Alois Jirásek: „Zábavné? Vy tady vykreslujete Čechy jako národ, promiňte mi ten výraz, nekňubů, kteří ani neumí pojmenovat vlastní zemi! (...) Fórečky, vtípečky. Na to vás užije, co? To bych si tedy vyprosil! (...) Já jsem žil v době, kdy jsme byli na všechno české hrdí! Měli jsme úžasné vědce, inženýry, umělce.“ (E17)

O této době a vlně národní hrdosti je referováno ve více dílech, nejlépe však právě v epizodě s Aloisem Jiráskem. Ve druhé polovině 19. století, kdy spisovatel žil a probíhalo národní obrození, byli Češi opravdu hrdí na vše české a snažili se co nejvíce rozvíjet a podporovat českou kulturu. Stejně tak to dělal i profesor Jirásek, který sepsal mimo jiné Staré pověsti české, ve kterých vykreslil český národ velmi hrdinsky: „*Psal o tom, jací*

jsme my Čechové byli v minulosti pašáci – odvážní, hrdí, čestní a pravdomluvní. Zkrátka správnáci! A to se čtenářům samozřejmě moc líbilo.“ (E17) Jeho povídky měly podle v seriálu zobrazovaného Aloise Jiráska ve čtenářích vzbudit nejen pocti hrdosti, ale také odvahu a statečnost k boji za českou samostatnost. Spisovatel (přesněji řečeno jeho seriálová adaptace) poté ke svému dílu zazpíval i píseň:

Alois Jirásek: „Kdekdo toužil české reky hanit, já se rozhodl chránit je a bránit. Jejich činy byly příkladné a hezké, tak jsem o nich napsal Staré pověsti české. (...) Síla, chytrost, odvaha, to zbabělec nedává. Když se vzmuže Čech, tak je vzorem všech!“ (E17)

S rozvojem vlastenectví a hrdinnosti jsou reprezentovány i jiné, méně lichotivé, vlastnosti, které se Čechům v pořadu DějePIC! často přisuzují – tvrdohlavost a rozhádanost. Tyto rysy se vyskytují napříč pořadem mnohokrát, a to již v prvním díle, kdy se skupina putující s Praotcem Čechem nemůže shodnout, jestli zůstanou, nebo půjdou dál. Tento český rys je také mnohokrát přítomný v dalších dílech o formování české samostatnosti. Například v jiných epizodách referující o době národního obrození, kdy Bedřich Smetana, hlavní host jednoho z dílů, vypráví o tehdejší české nátuře:

Moderátor: „Víte, pane Smetano, já mám dojem, že to naše češství se nerodilo lehce.“

Bedřich Smetana: „No to ne, hádal se každý s každým, záviděli si, vykřikovali, že jedni jsou lepší než druzí.“

Moderátor: „To vás můžu uklidnit, nic se nezměnilo! Hádáme se, závidíme si a vykřikujeme do teď.“ (E14)

Stejná epizoda rovněž popisuje tehdejší politický konflikt mladočechů a staročechů, kteří se doslova poperou v během politické diskuze. Ta je zde ztvárněna jako adaptace na diskuzní pořad vysílaný Českou televizí, Otázky Václava Moravce. V historické napodobenině se ovšem jmenuje Odpovědi Karla Čecháčka, formát však zůstává stejný a najdeme i další odkazy k původnímu pořadu. V této zinscenované politické diskuzi se

sejde František Ladislav Rieger, předseda staročeské strany, a Karel Sládkovský, šéf mladočechů. Pohádají se nejen o své politické strategii, ale také o rozdílném přístupu, výrazům v obličejích či věkovému rozdílu. Nakonec se však dokáží sjednotit a najít společného nepřítele – moderátora (E14). Tato scénka by se dala vnímat jako metafora na tehdejší politickou situaci, kdy se první české politické strany nebyly schopné dlouhou dobu na ničem shodnout, nicméně poté se dokázaly sjednotit za společné zájmy.

4. Diskuze a shrnutí závěrů

Analýza pořadu DějePIC!, který podává obraz národní historie, mi pomohla získat představu o jedné z reprezentací české národní identity. Na základě četnosti a významnosti zastoupení napříč pořadem jsem zvolila témata a seskupila je do kategorií. Následně jsem analyzovala jednotlivé projevy podrobněji a nyní je porovnám a shrnu.

Z analýzy obrazu národní identity mi celkově vyplynula tři témata, která se objevovala nejčastěji. V rámci vybrané literatury (Holý 2001, Hvižďala, Příbáň 2018, Pekař 1990, Ryneš 2018) jsem k první fázi výzkumu přistupovala s představou, jak se národní identita může v médiích projevat, a to jsem také reflektovala i při ustavování kategorií. Díky tomu jsem se soustředila především na distinkci k jiným národům (hledání odlišností, analýza vzájemných vztahů a přístupů), nejvýznamnější symboly (v případě mého výzkumu symbol mučedníka a hrdinného intelektuála, ze kterých jsem utvořila kategorií se třemi podkategoriemi jednotlivých osobností) a na závěr vlastnosti přisuzované Čechům napříč celým pořadem.

V poslední jmenované kategorii šlo především o subjektivně vnímané situace a obrazy jednotlivých postav či historických událostí, které vykreslovaly určité stereotypy Čechů. Do analýzy jsem po prvním fázi výzkumu zařadila vlastnosti, které se vyskytovaly nejčastěji a napříč celým pořadem. Pokud mám shrnout ty nejvýznamnější, jde o: hrdost, kulturnost, zarputilost a vytrvalost, smysl pro humor, vynalézavost, závistivost,

nepřejícnost, tvrdohlavost, pocit výjimečnosti vůči některým ostatním národům, hrdost na národní kuchyni (především pak pivo) a na sportovní úspěchy, konkrétně hokej.

Některé ze zmíněných vlastností lze zařadit i do kategorie vymezování se vůči jiným národům. Na základě analýzy mi v souvislosti s vymezením české národní identity vyvstaly dvě významné kategorie, a to vztah k Německu a vztah ke Slovensku. Související literatura kromě těchto dvou zmiňuje také třetí významný vztah – k východu, a především Rusku. Nicméně toto vymezení se v pořadu prakticky neobjevilo. Rusko nebo Rusové byli v celém pořadu zmíněni dvakrát a bez jakéhokoliv emočního zaujetí a významnosti, pořad však ještě neskončil a další díly se dotáčejí.

Vztah a vymezování se vůči Německu protínalo celý pořad od první do poslední epizody. Tento vztah byl více méně neměnný a především negativní. Pokud ho mám na základě analýzy shrnout, pořad DějePIC! zobrazuje vztah k Německu ze strany Čechů skrz velký odpor, ublíženost a téměř nesnášenlivost. České postavy v seriálu Němce a Německo často urážejí, slovně je napadají, staví se vůči nim na odpor a porovnávají se (zdůrazňují své úspěchy v porovnání s německými). Odpor se projevuje nejen proti německým postavám a jazyku, ale i v takových věcech, jako je německá kuchyně. Tento postoj je v pořadu všudypřítomný nezávisle na historické době, ale samozřejmě v epizodách zobrazující události 19.století je nejsilnější.

Naproti tomu vztah ke Slovensku se postupem pořadu stále vyvíjí a není konzistentní. Mění se především přístup Čechů v souvislosti s vývojem samostatné české státnosti a národním sebeuvědomováním. Obraz tohoto vztahu podle pořadu vypadal následovně: v prvních dílech jde o časté „pošťuchování“ a vtipy na úkor Slováků, kde je Češi vnímají jako samozřejmou součást. Slovenské postavy se tomuto přístupu nijak nebránily a jejich jednání bylo zobrazováno jako něco, co je Čechům pro smích. Postupem epizod se tento přístup mění a Slováci jsou zobrazeni jako váženější postavy hodné rovnocenného bratrství. V těchto dílech se nevyskytuje žádný posměch, ale spíše zobrazení snahy táhnout za jeden provaz a vzájemná úcta. I přes to jsou Češi zobrazeni i v konečných

dílech jako ti, kdo mají silnější postavení a jsou v tomto vztahu významnější. Nicméně Slovensko není uráženo, naopak se ho Češi snaží začlenit do své kultury a sdílet s ním národní kulturu. Nejde tedy o spojení dvou rovnocenných národů, ale spíš o jakousi péči o slabší národ, který potřebuje starost a vedení. Ale český národ na druhou stranu potřebuje také Slováky, proto s nimi jedná s respektem. Podle Holého vnímají Češi Slováky nejčastěji skrz tyto obrazy: Čech je moudřejší a silnější. Slovák je oproti Čechovi necivilizovaný a nekulturní. Slovensko je zemí bez historie a jediná jeho významná historie je ta, kterou sdílí s českým národem. Slováci jsou zaostalí. Slovensko je pro východní, zatímco Česko pro západní. (Holý, 2001: 70; 95-97) V Holého výzkumu jde o generalizaci různorodých zkušeností, která musí být vnímána s nadhledem. Avšak co se týče prezentace v pořadu, obraz tohoto vztahu a vymezení české národní identity vůči Slovákům odpovídá Holého interpretaci, i když není zobrazen v takových extrémech.

Samostatnou analyzovanou kategorií tvořila také jedna z dalších českých vlastností, a to uctívání a hrdost na významné české mučedníky, hrdiny a intelektuály. Svatý Václav, Jan Hus a Karel IV. - osobnosti, které vyvstaly z analýzy, spojovala kulturnost, vzdělanost, odvaha, boj za český národ a národní myšlenky a povětšinou nešťastný osud. Aura mučedníka však není přítomná u všech analyzovaných postav (chybí například u Karla IV.). Vzhledem k tomu, že pořad referoval o českých dějinách pouze do počátku 20. století, objevovaly se napříč díly osoby spíše ze starší historie. Konkrétně šlo o postavu svatého Václava, mistra Jana Husa a císaře Karla IV. Obraz těchto osob se v mnohém lišil a to proto, že jejich osudy, životy a doby byly rozdílné. Ale i přesto jejich prezentaci můžeme vzájemně porovnat. Nejčastěji se v celém pořadu objevila postava mistra Jana Husa, která ale nebyla hlavním hostem žádného z dílů (na rozdíl od svatého Václava a Karla IV.). Jeho obraz byl v pořadu vykreslen jakožto největšího českého bojovníka za pravdu. Naproti tomu postava knížete Václava dostala v DějePICu! auru naprostého ideálu zbožného člověka, který má být uctíván a na kterého by měl být národ pyšný. Byl hlavním hostem jednoho dílu a objevil se často i v jiných epizodách a rubrikách, zdánlivě nesouvisejících s tématem dílu, nicméně jeho jméno bylo v pořadu zmíněno méněkrát než jméno Jana Husa. V případě panovníka Karla IV. se vykreslení jeho postavy mírně lišilo. Zatímco Jan Hus a svatý Václav byli zobrazeni jako bezchybné ideály, u Karla tomu tak nebylo. V díle, jehož hlavním hostem a tématem byl, se upozorňovalo i na jeho chyby.

Na druhou stranu právě to z něho v pořadu udělalo postavu, jež byla vykreslena jako nejpřínosnější pro tvorbu národní identity. A to právě z toho důvodu, že díky jeho chybám a nedostatkům se z nedosažitelného a dokonalého ideálu (jak byl zobrazen svatý Václav a Jan Hus) posunul na lidského hrdinu, se kterým se můžou lidé ztotožnit. Napříč pořadem byl Karel IV. zmíněn ze tří analyzovaných osob nejméně, ale zato v mnohem emočně silnějších kontextech.

Závěr

Tato práce mi na základě analýzy pořadu DějePIC! odhalila odpověď na výzkumnou otázku, jakým způsobem a v jakých souvislostech je prezentován obraz české národní identity v pořadu DějePIC!. Tento historický cyklus z produkce České televize podává ucelený přehled o národní historii od dob údajného příchodu Praotce Čecha až po vládu Karla I. ve 20. století. Svou originální formou vytváří specifický obraz české národní identity, který se mi podařilo na základě analýzy identifikovat. Během první fáze jsem označila a následně kategorizovala jednotlivá témata, která s reprezentací národní identity souvisejí. Jaký typ témat hledat jsem si vyjasnila na skrz zvolenou literaturu k tématu před samotným začátkem analýzy. Po první fázi mi vyvstala témata vztahů k jiným národům, prezentace významných osobností a přiřazování určitých charakteristik a vlastností členům národu.

Na základě první fáze analýzy pořadu DějePIC! jsem určila z těchto témat tři kategorie a následně je rozdělila do podkategorií. Konkrétně se jednalo o tato témata: 1. Utváření národní identity skrz vymezování se vůči ostatním národům, a to specificky vůči Němcům a Slovákům. 2. Definování národní identity skrze prezentaci a uctívání národních symbolů, v tomto případě konkrétně významných historických osob s osudem mučedníka a bojovníka za národní myšlenku. Obraz národní identity v pořadu DějePIC! prezentovaly především postavy vyznačující se symboly mučednictví, hrdinství, vzdělanosti, vysoké morálky a kulturní osobnosti – svatý Václav, císař Karel IV. a mistr Jan Hus. 3. Pořad definoval národní identitu skrze přisuzování specifických vlastností a charakteristik Čechům. Z těchto rysů mi na základě analýzy vyvstaly především tyto: kulturnost, zarputilost (tvrdohlavost), vytrvalost, hrdost, smysl pro humor, vynalézavost,

závistivost, nepřejícnost, pocit výjimečnosti vůči ostatním národům, hrdost na národní kuchyni (především pak pivo) a na sportovní úspěchy (v pořadu se jedná konkrétně o hokej). Tyto vlastnosti se pohybují mezi dvěma extrémy, které se u postav v pořadu stále střídají.

Na základě podrobnější analýzy jednotlivých kategorií a podkategorií a jejich srovnání pořad DějePIC! poskytl následnou reprezentaci české národní identity: Češi jsou národem, jenž je hrdý na své statečné a zarputilé počínání v historii, kdy se musel neustále bránit tlakům okolních národů a byl v pozici oběti. Obzvláště pak ve vztahu k Německu, vůči kterému se vymezují negativním vztahem – odporem, nepřejícností, kritikou všeho německého, urážením či závistí. Stejně podstatný je také vztah ke Slovensku, na jehož základě Češi definují svou národní identitu. Z tohoto vymezování se český národ vychází jako statečnější, kulturnější, vzdělanější a se schopností bojovat pro národní myšlenku za všech okolností a jakýmkoliv způsobem, avšak raději kultivovaně. Tyto rysy charakterizuje i obraz historických osobností nejvýznamnějších pro českou identitu. Jsou to postavy vzdělaných a kulturních bojovníků za národní myšlenku, které často provází osud mučedníků nebo obětí. Typický Čech je v pořadu zobrazován jako takový, který uctívá tyto symboly a osobnosti, je hrdý na své hrdiny, rád přijímá roli oběti a mučedníka, vnímá svůj národ za významnější než ostatní národy a tvrdohlavě bude hájit národní myšlenku, jakýmkoliv způsobem.

Analýzou pořadu DějePIC! jsem zjistila, jaký je prezentovaný obraz české národní identity ve vybraném vzorku. Tento obraz se v mnohých aspektech shodoval i s definicí národní identity v české literatuře. Zajímavé by bylo obsáhnout širší mediální vzorek a porovnat poté jednotlivé obrazy národa prezentované v odlišných mediálních obsazích.

Summary

This thesis answered the research question I asked, how and in what relations is the Czech national identity presented in the show DějePIC!. This history cycle produced by ČT deals with the events from the legend about the arrival of Praotec Čech to the reign of Karel I. in the 20th century. With the analysis of the show I discovered, how is the image of Czech

national identity presented in the chosen sample. This image corresponded to the definition of national identity in Czech literature. I analysed the show in two phases. In the first phase, I established topics related to national identity. I set the topics on the bases of chosen literature for the thesis. Those were – relations to other nations, presentation of important personalities and the characteristics of members of the nation.

The analysis answered the research question as follows. The Czech nation is proud of its brave actions in history when it had to constantly defend itself against other nations. This is obvious particularly concerning Germany with which there are mostly negative emotions. Very important is also the relation to Slovakia. From this relation, the Czech nation comes out as the braver, more cultural, more educated etc. Those characteristics are also displayed by the Czech historical which are characters most important for the creation of national identity. The typical Czech is then displayed as a person who is proud of his historical heroes, on the symbols and characters, is kind of stubborn and who is willing to defend the national image no matter what.

Použitá literatura

ANDERSON, Benedict, 2008. Představy o společenství. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1490-8

BERGER, L. Peter a Thomas LUCKMANN, 1999. Sociální konstrukce reality. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 8085959461.

CAREY, Sean, 2002. Undivided Loyalties: Is National Identity an Obstacle to European Integration? In: European Union Politisc. 3(4), 387-413. DOI: 10.1177/1465116502003004001.

DISMAN, Miroslav, 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. ISBN:

DURKHEIM, Emile, 2002. Suicide. Abingdon: Taylor & Francis Ltd. ISBN: 9780415278317.

ERIKSEN, H. Thomas, 2007. Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě. Praha: Triton. ISBN: 970-80-7254-925-2.

ERIKSEN, H. Thomas, 2012. Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy. Praha: Slon.

GELLNER, Arnošt, 1993. Národy a nacionalismus. Praha: Hříbal. ISBN: 80-900892-9-1.

GIDDENS, Anthony, 1997. Sociologie. Praha: Argo. ISBN: 80-7203-124-4.

HALBWACHS, Maurice, 2009. Kolektivní paměť. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-016-2.

HALLER, Max, 2000. „National Identity and National Pride in Europe. A Study in Mine Member States of the European Union“. Manuscript. Contribution to the volume Gaspare Nevola, ed. Una Patria per gli Italiani: La Questione Nazionale Oggi, Editore Carocci, Roma 2003. in Valchová, Řeháková: 2004.

- HOLÝ, Ladislav, 2001. Malý český člověk a skvělý český národ. Praha: SLON. ISBN: 80-85850-97-4.
- HROCH, Miroslav, 2004. Pohledy na národ a nacionalismus. Praha: SLON. ISBN: 80-86429-20-2.
- HVÍŽĎALA, Karel; PŘIBÁŇ, Jiří, 2018. Hledání dějin. O české státnosti a identitě. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-4047-1.
- JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara, 1998. Děti a média: složitý vztah. In: Kmit, 6/1998, 32-33. Sg. 367786.
- JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara, 2007. Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-287-4.
- LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, Hana, 1996. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum. ISBN: 80-7184-310-5.
- MASŁOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT (a kol.), 2014. Kolektivní paměť: K teoretickým otázkám. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2689-5.
- MCNAIR, Brian, 2004. Sociologie žurnalistiky. Praha: Portál. ISBN 80-7178-840-6.
- McQUAIL, Denis, 2009. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál. ISBN: 8073673383.
- MILLS, C. Wright, 1951. White collar; the American middle classes. New York: Oxford University Press. ISBN 9780195000245.
- PEKAŘ, Josef, 1990. O smyslu českých dějin. Praha: Rozmluvy. ISBN: 0-946352-70-4.
- RYNEŠ, Václav, 2018. Národ a stát v českých dějinách. Praha: Epoque. ISBN: 978-80-7557-654-5.
- SMITH, D. Anthony, 1991. National identity. New York: Penguin Books. ISBN: 0874172039.

STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet, 1999. Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie. Sdružení podané ruce Brno. Boskovice: Albert. ISBN: 80-85834-60-X.

ŠUBRT, Jiří; PFEIFEROVÁ, Štěpánka, 2010. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. Historická sociologie [online]. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky. 1/2010. [cit. 03-05-2019] Dostupné online z: <https://historicalsociology.cuni.cz/HS-31-version1-2subrt.pdf>

TESAŘ, Filip, 2007. Etnické konflikty. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-097-9.

THOMPSON, B. John, 2004. Média a modernita: sociální teorie médií. Praha: Karolinum. ISBN: 8024606526.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ, 2010. Metody výzkumu médií. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-683-4.

VLACHOVÁ, Klára; ŘEHÁKOVÁ, Blanka, 2004. Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie. Sociologické studie / Sociological Studies 04:09. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN: 80- 7330-066-4.

WEBER, Max, 1968. Economy and Society. New York: Bedminster Press. ISBN: 0-520-03500-3.

Další zdroje

DějePIC! 1. díl. Praotec a jeho parta [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 5.9.2017.

DějePIC! 2. díl. Přemyslovci Podle Kosmy [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 12.9.2017.

DějePIC! 3. díl. Svatí mezi nesvatými [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 19.9.2017.

DějePIC! 4. díl. Tři koruny [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 26.9.2017.

DějePIC! 5. díl. Otec vlasti [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 3.10.2017.

DějePIC! 6. díl. Žižka a jeho bratři [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 10.10.2017.

DějePIC! 7. díl. Jiřík, poslední král české krve [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 17.10.2017.

DějePIC! 8. díl. Co vybájlil Václav Hájek z Libočan [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 24.10.2017.

DějePIC! 9. díl. Podivíni rudolfínské doby [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 31.10.2017.

DějePIC! 10. díl. Kat Mydlář [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 7.11.2017.

DějePIC! 11. díl. Komenský, vyhnanec a poutník [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 14.11.2017.

DějePIC! 12. díl. Marie Terezie a její rodinka [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 21.11.2017.

DějePIC! 13. díl. Paní Magdalena, kuchařka a vlastenka [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 28.11.2017.

DějePIC! 14. díl. Vivat Smetana! [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 5.12.2017.

DějePIC! 15. díl. Franz Josef alias Starej Procházka [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 12.12.2017.

DějePIC! 16. díl. Velký borec T.G.M. [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 19.12.2017.

DějePIC! 17. díl. Čechové podle profesora Jiráska [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 5.9.2018.

DějePIC! 18. díl. Modrý abbé Dobrovský [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 12.9.2018.

DějePIC! 19. díl. Otec národa [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 19.9.2018.

DějePIC! 20. díl. Hanka a Linda [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 26.9.2018.

DějePIC! 21. díl. Babinskej, starej lotr mexickej [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 3.10.2018.

DějePIC! 22. díl. Absolutní Metternich [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 10.10. 2018.

DějePIC! 23. díl. Miss DějePIC [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 17.10.2018.

DějePIC! 24. díl. 1848 [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 24.10.2018.

DějePIC! 25. díl. Karel Havlíček řečený Borovský [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 31.10.2018.

DějePIC! 26. díl. Co Čech, to inženýr [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 7.11.2018.

DějePIC! 27. díl. Horory zpod Řípu [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 14.11.2018.

DějePIC! 28. díl. Antonín Dvořák, vesmírný umělec [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 21.11.2018.

DějePIC! 29. díl. Holub míří do Afriky [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 28.11.2018.

DějePIC! 30. díl. Sportovci království českého [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 5.12.2018.

DějePIC! 31. díl. Hašek!!! [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 12.12.2018.

DějePIC! 32. díl. Karel První a poslední [epizoda televizního seriálu]. ČT :D. 19.12.2018.

Teze bakalářské práce

Předpokládaný název práce: Mediální reprezentace české národní identity v historickém pořadu DějePIC!

Autor: Natálie Petrová

Název v anglickém jazyce: *Media representation of the Czech national identity in the historical TV show DějePIC!*

Předpokládaný termín dokončení: *LS 2018/2019*

Jazyk práce: *čeština*

Ústav: *Katedra sociologie*

Vedoucí práce: *PhDr. Dino Numerato, Ph.D.*

Tato bakalářská práce se bude zabývat reprezentací české národní identity v rodinném historickém cyklu DějePIC!. Práce bude založena na předpokladu, že média se podílejí na definici a redefinici národní identity. Cílem práce bude analýza interpretací národní identity vybraného pořadu, který se zabývá českou historií. Analýza se konkrétně zaměří na to, jak jsou v pořadu DějePIC! (2017) reprezentovány symboly, osobnosti, události, vlastnosti a charakteristiky české národní identity.

Po vymezení pojmu národní identity se zaměřením především na dosavadní zkoumání české národní identity. V této práci si kladu za cíl zodpovědět následující otázky:

1. Jakým způsobem a v jakých souvislostech je prezentován obraz české národní identity v pořadu DějePIC!?
2. Jaká jsou konkrétní témata přispívající k utváření národní identity ve vybraném pořadu?
3. Jaké jsou symboly, vlastnosti a rysy prezentovaných osob a událostí zobrazovaných v pořadu DějePIC!?

Analýza bude vycházet z tradice kvalitativní metodologie. Ke stanovení základních kategorií pro analýzu bude v první fázi výzkumu využito otevřené kódování, které poslouží k identifikaci základních témat, jež budou v souladu s vymezeným teoretickým rámcem a jež budou spjata s vytvářením obrazu české národní identity. V další fázi budou jednotlivá témata seskupena do kategorií, popř. do podkategorií.

Výzkumný vzorek bude tvořit všech 32 dílů pořadu DějePIC!. Tyto epizody mapují českou historii od příchodu Praotce Čecha po začátek 20. století. Zkoumáním vybraného vzorku bych chtěla přispět k porozumění problematice mediálního utváření národní identity. Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části představím klíčové pojmy a koncepty, jakými je národní identita a s ní související kolektivní paměť, mediální konstrukce reality či formování národní identity v médiích. Stěžejní literaturou pro mne budou díla Thomase Eriksena (2007), Arnošta Gellnera (1993), Maurice Halbwachse (2009) a Benedicta Andersona (2008). Co se týče konkrétně

české národní identity, využiji pro svou práci v první řadě studii antropologa Ladislava Holého (2001).

Seznam odborné literatury:

ANDERSON, B.: Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu. Praha, Karolinum, 2008.

ASSMANN, J.: Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha: Prostor, 2001.

BELL, D. S.: Mythscapes: memory, mythology, and national identity. The British journal of sociology, 54(1): 63-81, 2003.

BERGER, A. A.: Media research techniques. Thousand Oaks : SAGE Publications, 1998.

BERGER, P. L. a LUCKMANN, T.: Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999.

DE CILLIA, R., REISIGL, M., a WODAK, R.: The discursive construction of national identities. Discourse & society, 10(2), 1999.

DĚKANOVSKÝ, J. Sport, média a mýty. Praha: Dokořán, 2008.

HALBWACHS, M.: Kolektivní paměť. Praha: Slon, 2010.

HOLÝ, L.: Malý český člověk a skvělý český národ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010.

HROCH, M.: Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů (Vol. 29). Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.

MORLEY, D., a ROBINS, K.: Spaces of identity: Global media, electronic landscapes and cultural boundaries. London: Routledge, 2002.

SCHULZ, W. et al.: Analýza obsahu mediálních sdělení, 2. vyd. Praha: Karolinum, 2004.

ŠUBRT, J. a PFEIFEROVÁ, Š. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. Historická sociologie, 1(2010), 2010.

ŠUBRT, J.: Historické vědomí: jako předmět badatelského zájmu: teorie a výzkum. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky: ARC - Vysoká škola politických a společenských věd, 2010.

THOMPSON, J. B.: Média a modernita: sociální teorie médií. 1. čes. vyd. Praha: Karolinum, 2004.

Diplomové práce k tématu:

JAKUBCOVÁ, Kristina: Státní svátky v mediální komunikaci. Praha: FSV UK, Katedra mediálních studií, 2008.

VACKOVÁ, Kateřina. Mediální (re)konstrukce kolektivní paměti: Říjen a Listopad – opora současné české národní identity. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2012. 53 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Křeček, PhD

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam epizod a v nich obsažené kategorie (tabulka)

KÓD EPIZOD	NÁZEV	DATUM PREMIÉRY	OBSAŽENÉ KATEGORIE
E1	<i>Praotec a jeho parta</i>	5.9.2017	Vztahy Osobnosti Vlastnosti
E2	<i>Přemyslovci podle Kosmy</i>	12.9.2017	Vlastnosti
E3	<i>Svatí mezi nesvatými</i>	19.9.2017	Osobnosti Vlastnosti
E4	<i>Tři koruny</i>	26.9.2017	Vztahy Osobnosti Vlastnosti
E5	<i>Otec vlasti</i>	3.10.2017	Vztahy Osobnosti Vlastnosti
E6	<i>Žižka a jeho bratři</i>	10.10.2017	Osobnosti Vlastnosti
E7	<i>Jiřík, poslední král české krve</i>	17.10.2017	Vztahy Vlastnosti
E8	<i>Co vybájil Václav Hájek z Libočan</i>	24.10.2017	Vlastnosti
E9	<i>Podivíni rudolfinské doby</i>	31.10.2017	Vztahy Vlastnosti
E10	<i>Kat Mydlář</i>	7.11.2017	Osobnosti Vlastnosti
E11	<i>Komenský, vyhnanec a poutník</i>	14.11.2017	Osobnosti Vlastnosti
E12	<i>Marie Terezie a její rodinka</i>	21.11.2017	Vztahy Vlastnosti
E13	<i>Paní Magdalena, kuchařka a vlastenka</i>	28.11.2017	Vztahy Vlastnosti
E14	<i>Vivat Smetana!</i>	5.12.2017	Vztahy Vlastnosti
E15	<i>Franz Josef alias Starej Procházka</i>	12.12.2017	Vztahy Vlastnosti
E16	<i>Velký borec T.G.M.</i>	19.12.2017	Vztahy Vlastnosti
E17	<i>Čechové podle profesora Jiráska</i>	5.9.2018	Vztahy Osobnosti Vlastnosti
E18	<i>Modrý abbé Dobrovský</i>	12.9.2018	Vztahy Vlastnosti

E19	<i>Otec národa</i>	19.9.2018	Vztahy Osobnosti Vlastnosti
E20	<i>Hanka a Linda</i>	26.9.2018	Vztahy Vlastnosti
E21	<i>Babinskej, starej lotr mexickej</i>	3.10.2018	Vlastnosti
E22	<i>Absolutní Metternich</i>	10.10.2018	Vztahy Vlastnosti
E23	<i>Miss DějePIC</i>	17.10.2018	Vztahy Osobnosti Vlastnosti
E24	<i>1848</i>	24.10.2018	Vztahy Vlastnosti
E25	<i>Karel Havlíček řečený Borovský</i>	31.10.2018	Vztahy Vlastnosti
E26	<i>Co Čech, to inženýr</i>	7.11.2018	Vlastnosti
E27	<i>Horory zpod Řípu</i>	14.11.2018	Vlastnosti
E28	<i>Antonín Dvořák, vesmírný umělec</i>	21.11.2018	Vztahy Vlastnosti
E29	<i>Holub míří do Afriky</i>	28.11.2018	Vztahy Vlastnosti
E30	<i>Sportovci království českého</i>	5.12.2018	Vztahy Vlastnosti
E31	<i>Hašek!!!</i>	12.12.2018	Vztahy Vlastnosti
E32	<i>Karel První a Poslední</i>	19.12.2018	Vztahy Osobnosti Vlastnosti